

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za germanistiku – Katedra za nederlandistiku

**Suživot s vodom – o nekim kulturološkim i sociolingvističkim
aspektima pojma „voda“ u nizozemskom jeziku**

Diplomski rad

15 ECTS

Napisala: Lorena Nemet

Mentor: dr. sc. Slađan Turković

U Zagrebu, veljače 2015. godine

Zahvale

Zahvaljujem doc. dr. sc. Slađanu Turkoviću i znanst. nov.-as. Željani Pancirov Cornelisse na stručnom vodstvu tijekom cijelog studija, a osobito tijekom pisanja diplomskog rada. Hvala Vam na nesebičnoj pomoći, brojnim savjetima te uloženom trudu i vremenu.

Zahvaljujem lektorici Miriam Dam na susretljivosti i ustupljenoj literaturi.

Veliko hvala mojoj obitelji i prijateljima koji su me uvijek podržavali i studentske dane učinili najljepšim životnim razdobljem.

Sadržaj

Sažetak rada.....	2
0. Uvod.....	3
1. Suživot s vodom.....	4
1.1. Nizozemska ispod razine mora.....	4
1.2. Utjecaj klime i padalina na život u Nizozemskoj	4
1.3. Borba protiv vode	5
1.3.1. Borba protiv mora	5
1.3.2. Borba protiv rijeka	9
1.3.3. „Nova zemlja“.....	9
1.3.4. Značaj Delta-projekta.....	11
1.3.5. Budućnost suživota s vodom	12
2. Integracija jezika i kulture.....	13
2.1. Kultura i leksik	14
2.2. Kultura i frazeologija.....	15
2.2.1. Poimanje frazema u hrvatskom jeziku	16
2.2.2. Poimanje frazema u nizozemskom jeziku.....	18
2.2.3. Problematika učenja i prevođenja frazema	20
2.2.4. Paremiologija	22
3. Analiza nizozemskih poslovice povezanih s vodom.....	24
3.1. Frekventnost <i>waterspreekwoorden</i> prije i poslije Delta-projekta.....	25
3.2. Značenje <i>waterspreekwoorden</i> prije i poslije Delta-projekta.....	28
3.2.1. Doslovno tumačenje <i>waterspreekwoorden</i> prije i poslije Delta-projekta.....	28
3.2.2. (Isključivo) preneseno tumačenje <i>waterspreekwoorden</i> prije i poslije Delta-projekta	38
3.3. <i>Waterspreekwoorden</i> i jezične promjene nastale od 1923. do danas	46
3.4. <i>Waterspreekwoorden</i> i značenjske promjene nastale od 1923. do danas	48
4. Zaključak.....	49
5. Popis literature.....	52
6. Popis priloga.....	56

Sažetak rada

Temeljna okosnica ovog rada je utjecaj vode na nizozemsku kulturu i jezik. Poplava, koja je 1953. godine zadesila velik dio Nizozemske, označila je potpuni preokret: dolazi do realizacije idejnog Projekta koji znači sigurnost i dobrobit nizozemskih stanovnika u budućnosti. U radu će se pokušati doći do odgovora ima li voda, osim na društvo, utjecaja i na nizozemski jezik te jesu li desetljeća rada i usavršavanja sustava za obranu od poplava rezultirala promjenama u mentalitetu ljudi, što je potencijalno imalo utjecaja i na jezični sustav. Prvo poglavlje prikazuje suživot s vodom na temelju općih činjenica te kronologije nizozemske borbe protiv ovog prirodnog elementa. Kako kultura nekog naroda može utjecati i na jezik izloženo je u drugom poglavlju, s naglaskom na frazeologiju koja uvodi u daljnju analizu nizozemskih poslovice povezanih s vodom. Treće je poglavlje posvećeno doslovnim i prenesenim značenjima poslovice, njihovoj učestalosti u jeziku te promjenama značenja koje su nastupile nakon velikih fizičkih promjena okoliša tijekom stoljeća te usporedno s time, načina na koji stanovnici Nizozemske žive, razmišljaju i komuniciraju.

Ključne riječi: voda, nizozemska kultura, nizozemski jezik, frazeologija, poslovice

Trefwoorden: water, Nederlandse cultuur, Nederlands, fraseologie, spreekwoorden

0. Uvod

U ovom će se radu prikazati suživot Nizozemske s vodom, točnije njihova stalna, stoljećima duga interakcija ili kako ju često nazivaju „borba“. Tema me osobito zainteresirala jer i sama neopisivo volim prirodu i vodu u svim njenim oblicima i blagodatima koje nam pruža. Ipak, poznavajući povijest nizozemske borbe s vodom, uvidjela sam kako voda ponekad pokazuje i svoje negativne strane, oduzima unatoč tome što istovremeno i daje te stvara strahovite poteškoće iako bez nje, zapravo, ne možemo živjeti. Zato je nevjerojatno promatrati kako su Nizozemci vodu, koja im je stoljećima zadavala muke i remetila njihov mir, odlučili okrenuti u svoju korist, odnosno, istovremeno se zaštititi, ali i izvući maksimum onoga što im priroda pruža.

Upravo me stoljetna interakcija Nizozemske s vodom potakla da istražim koliki utjecaj voda ima i na druge aspekte života u toj zemlji, primjerice na jezik – neizostavan živi organizam naše svakodnevne komunikacije. Znamo da voda neminovno utječe na život ljudi u Nizozemskoj, no znači li to i da utječe na nizozemski jezik? Naravno, jer su kultura i jezik poput kakvih organizama različite vrste u stalnoj simbiozi – ovisni su jedan o drugome, međusobno se podržavaju i imaju zajedničku korist kao izravnu posljedicu sklopljenog zajedništva.

S obzirom da sam se tijekom studija često susretala s poslovicama povezanim s vodom (koje su u tekstu referirane kao *waterspreekwoorden*), odlučila sam proučiti frazeologiju nizozemskog jezika, „uhvatiti se u koštac“ s prijevodima frazema te otkriti koliku je ulogu *voda* „igrala“ u doslovnim i prenesenim značenjima dostupnih poslovice. Postavlja se pitanje je li izgradnja Delta-projekta (sustava brana, nasipa i pregrada kojim su Nizozemci zaštitili velik dio morske obale i riječnih delta), nakon kobne 1953. godine, bila od velikog značaja za stanje riječi *voda* u nizozemskoj frazeologiji, točnije, je li utjecala na promjenu u brojnosti *waterspreekwoorden*, je li donijela kakve promjene (u jeziku, značenju i sl.) i možda najvažnije, jesu li se značenja poslovice mogla na koji način povezati sa stvarnošću u kojoj su nastale ili im je podrijetlo nejasno, ali svejedno prenose kakvu mudru misao, znanje ili jednostavno, poruku. Temeljem analize korpusa nizozemskih poslovice, prije i poslije značajnih prekretnica u Nizozemskoj, pokušat će se doći do saznanja o učinku prirode na čovjeka i način njegova izražavanja. Odgovori na pitanja istraženi su i prikazani na što jasniji i slikovitiji način, kako bih ljubav koju osobno osjećam prema nizozemskoj kulturi *vode* što više približila i podijelila s drugima.

1. Suživot s vodom

1.1. Nizozemska ispod razine mora

Kao što njeno ime i govori, Nizozemska ili „niska zemlja“, smještena je na sjeverozapadu Europe te je produžetak velike sjevernoeuropske nizine gdje prosječna visina rijetko prelazi pedeset metara nadmorske visine. Čak četvrtina njene površine nalazi se ispod morske razine. Konstantno fluktuirajuća razina vode mjeri se NAP-om¹, koji je svojevrsna „nulta točka“ u mjerenju visine mora i tla u Nizozemskoj, ali i u drugim zemljama zapadne Europe (Shetter 2002²: 21). Nieuwerkerk aan den IJssel, gradić sjeveroistočno od Rotterdama je sa svojih 6.74 metra ispod morske razine najniža točka Nizozemske, ali i Europe². Ipak, dubine i visine europske Nizozemske³ stalno se mijenjaju zahvaljujući izdizanju razine mora, postojanom „potapanju“ zapada zemlje i postupnom izdizanju zemlje na istoku. Na taj je način Prins Alexanderpolder blizu Rotterdama izgubio dugogodišnji status najniže točke u zemlji (De Rooi 2006: 5). Naime, u svrhu gradnje, njegovih je sedam metara ispod morske razine izdignuto za tri četvrtine metra (*ibid.*). Najvišom točkom Nizozemske je do 2010. godine smatran brežuljak u gradiću imenom Vaals na samom sjeveroistoku zemlje, točnije na granici s Belgijom i Njemačkom, no, pripajanjem otoka Bonaire, Saba i Sveti Eustahije Kraljevini Nizozemskoj te reguliranjem njihovog novog statusa, premješta se i najviša točka zemlje - Mount Scenery (887 m) na nizozemskom otoku Sabi⁴.

1.2. Utjecaj klime i padalina na život u Nizozemskoj

Zahvaljujući geografskom položaju i visini reljefa te utjecaju vjetrova i Sjevernog mora uz kojeg je smještena, Nizozemska ima umjerenu oceansku klimu koju odlikuju svježja ljeta i blage zime te padaline tijekom cijele godine⁵. Unatoč uvriježenom mišljenju da kiša u Nizozemskoj pada 365 dana u godini, statistika govori drugačije. Naime, kiša pada otprilike 190 dana u godini, točnije, otprilike 7% ukupnog vremena u Nizozemskoj otpada na oborine u

---

¹ NAP (Normaal Amsterdams Peil) je razina između prosječne plime i oseke; predstavlja normu za mjerenje nadmorske visine (0 metara NAP-a = prosječna morska razina)

² http://www.holland.com/be_nl/pers-1/article/nederland-waterland.htm (1.9.2014.)

³ Kraljevinu Nizozemsku čine europski dio Nizozemske, Nizozemski Antili i Aruba (odcijepljena od Niz. Antila 1986.), a otoci Niz. Antila - Curaçao i Sveti Martin su od 10.10.2010. postali konstitutivne države unutar Kraljevine, dok su se ostali otoci Niz. Antila - Bonaire, Saba i Sveti Eustahije pridružili Kraljevini kao posebne općinske jedinice

⁴ <http://www.nkbv.nl/home/actueel/Hoogste+punt+van+Nederland+ligt+niet+op+het+hoogste+punt/8822> (1.9.2014.)

⁵ <http://www.klimaatinfo.nl/nederland/> (28.6.2014.)

obliku kiše, snijega, susnježice i tuče (*ibid.*). Ipak, u Nizozemskoj ne postoji u potpunosti kišno godišnje doba, kao što je u našem podneblju jesen, niti postoje duga sušna razdoblja.⁶ Iako, zapravo, ne kiši mnogo, činjenica da uvijek može pasti kiša ostavlja dojam kišovite zemlje (*ibid.*). Kombinacija padalina i hladnog vjetra često je razlog što se zime u Nizozemskoj čine hladne, iako zapravo nisu.

1.3. Borba protiv vode

Borba protiv vode nije ni u jednoj zemlji svijeta tako aktualna, a istovremeno stoljećima duga kao u Nizozemskoj⁷. Voda u Nizozemskoj uistinu pristiže sa svih strana. Probleme stvaraju i spomenuti dijelovi zemlje koji se nalaze ispod morske razine. Klimatske promjene, direktno povezane s visokim vodostajem, također su razlog zabrinutosti. Bitka Nizozemaca protiv vode, unatoč brojnim naporima, još uvijek nije dobivena (*ibid.*).

1.3.1. Borba protiv mora

Prije nešto više od 2000 godina, Frizi, preci današnjih Nizozemaca, prvi su poduzeli mjere zaštite od vode tako što su svoja sela gradili na umjetnim brežuljcima⁸, odnosno nasipima⁹. Kasnije su stanovnici počeli graditi brane oko spomenutih nasipa kako bi zaštitili što veću površinu zemlje¹⁰. Oko 1100. godine velik dio današnje Nizozemske sastojao se od treseta. Tresetno tlo bilo je prevlažno za naseljavanje ili eksploataciju u poljoprivredne svrhe. U stoljećima koja su uslijedila Nizozemci su sve više pridonosili stvaranju močvarnog tla gradeći nasipe i navodnjavajući zemlju putem kanala, pomičnih brana i drenažnih sustava. 300 godina kasnije izumljene su vjetrenjače koje su uvelike olakšale proces ispumpavanja vode. 1800. godine bilo je približno 9000 vjetrenjača diljem Nizozemske (*ibid.*). Danas ih postoji oko 1000¹¹. Isušivanje je u sjevernoj Nizozemskoj naročito bilo prisutno u 16. i 17. stoljeću, a financirali su ga bogati nizozemski trgovci¹². Na taj su način nastali veliki i

---

⁶ http://www.holland.com/be_nl/toerisme/informatie/het-weer-1/hoezo-typisch-hollands-weer.htm (2.9.2014.)

⁷ http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf, *Nederland, strijd met het water* (1.7.2014.)

⁸ nizozemski naziv za umjetni brežuljak, humak ili nasip je *de terp/en (m.)*

⁹ <http://geography.about.com/od/specificplacesofinterest/a/dykes.htm>, *Polders and Dikes of the Netherlands* (3.9.2014.)

¹⁰ http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf, *Nederland, strijd met het water* (1.7.2014.)

¹¹ <http://www.molendatabase.nl/nederland/alginform/info>, *Nederlandse molendatabase* (3.9.2014.)

¹² http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf, *Nederland, strijd met het water* (1.7.2014.)

prostrani polderi, jedinstveni u svijetu (*ibid.*). Unatoč brojnim naporima, poplave u Nizozemskoj su sve do 19. stoljeća bile okolnost s kojom su se stanovnici riječnih i priobalnih područja često suočavali (Van der Vaart u: Besamusca i Verheul 2010: 258). Poplava Svete Elizabete, uzrokovana visokim vodostajem rijeka i, zahvaljujući prijašnjim poplavama, manjkavim nasipima, pogodila je 1421. godine sjeverozapad Nizozemske te kasnije odigrala važnu ulogu u razvoju sustava obrane od voda¹³. 1916. je velika poplava u provinciji Sjeverna Holandija pokrenula ozbiljniju inicijativu za gradnju Afsluitdijka¹⁴, preko 30 kilometara dugog nasipa koji će pregraditi more Zuiderzee¹⁵ i pretvoriti ga u jezero IJsselmeer (Van der Vaart u: Besamusca i Verheul 2010: 259). Iako je prvotni plan za izgradnju ovog nasipa iznesen već 1667., njegova je izvedba nadilazila tehnološke, organizacijske i financijske mogućnosti tog vremena (Shetter 2002²: 22-23). S kasnijim razvitkom tehnologije, 1852. godine postalo je moguće prisvojiti 18000 hektara zemlje Haarlemmermeera¹⁶, na čijem se dijelu sada nalazi amsterdamska zračna luka Schiphol (*ibid.*). Konačno je usvojen plan Cornelisa Lelya, nekadašnjeg ministra prometa i vodoprivrede, te se nakon opsežnih pripremnih radova krenulo s projektom 1927. godine¹⁷. Plan izgradnje predviđao je dvije glavne faze (Shetter 2002²: 23). Prva faza obuhvaćala je gradnju Afsluitdijka preko najužeg ušća Zuiderzee, što će unutrašnje more pretvoriti u jezero, a ono će s vremenom postati izvor svježe vode, jer, osim što je odsječeno od morske vode, „hrani se“ i slatkom vodom rijeke IJssel. Druga faza obuhvaćala je izgradnju nasipa unutar područja novonastalog jezera kako bi se napravili masivni polderi ukupne površine 165000 hektara.

Primarni cilj ovih poldera bio je stjecanje dodatne poljoprivredne površine, a prva dva, Wieringermeer i Noordoostpolder (slika 1), su gotovo u potpunosti posvećeni zamišljenoj funkciji. Kako je vrijeme prolazilo, projektanti su sve više razmišljali o stambenoj i industrijskoj namjeni nove zemlje, prije svega, kako bi osigurali zaposlenje stanovnika poldera. Mogućnost reklamacije tla, odnosno, melioracije posljednjeg poldera, razmatrana je dugi niz godina, no na kraju je odbačena. Ono što je od spomenutog plana ostalo jest veliki nasip koji povezuje provinciju Sjeverna Holandija i grad Lelystad te dijeli IJsselmeer na dva zasebna „bazena“ (slika 1).

---

¹³ <http://www.deltawerken.com/St.-Elizabethsvloed--%281404,-1421%29/226.html>, *Deltawerken online* (3.9.2014.)

¹⁴ Afsluitdijk u doslovnom prijevodu na hrvatski jezik znači 'zatvoreni nasip'

¹⁵ Zuiderzee je prevedeno na hrvatski 'Južno more'

¹⁶ Haarlemmermeer je današnji polder i istoimena općina na jugu nizozemske provincije Sjeverna Holandija

¹⁷ <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/krotitelji-poplava>, Pavlović, P. *Krotitelji poplava* (1.7.2014.)

Prisvajanje poldera s dna IJsselmeera također je rezultiralo stvaranjem iznimnog područja biljnog i životinjskog svijeta – Oostvaardersplassen – regije između gradova Almere i Lelystad koja je prvobitno bila namijenjena industrijskoj zoni. Veliko područje od 6000 hektara unutar nasipa bilo je nešto niže od ostatka nasipa, a nakon što je okolni polder kultiviran, odnosno, obrađen, taj je dio ostao močvaran. Divlji biljni i životinjski svijet ovdje se razvio nevjerojatno brzo, uključujući i povratak nekih vrsta koje su već bile nestale iz Nizozemske, tako da je ovo područje proglašeno prirodnim rezervatom. Oostvaardersplassen je jedno od najvažnijih močvarnih područja zapadne Europe (*ibid.*).

Slika 1: Zuiderzee projekt s novonastalim IJsselmeer polderima

Katastrofalna oluja koja je u zimu 1953. godine pogodila velika područja Zeelanda, Južne Holandije i Sjevernog Brabanta odnijela je gotovo 2000 ljudskih života (Van der Horst 2001⁵: 102). Morski nasipi nisu uspjeli izdržati kombinaciju visoke plime i jakog nevremena. Više od 100000 ljudi bilo je evakuirano u predstojećim danima (*ibid.*).

Shetter (2002²: 24) navodi da je neposredno nakon oluje 1953. donesena odluka o nastavku postojećeg plana o spajanju svih vrhova otoka s nasipima, učinkovito smanjujući 800 km izloženosti moru na 80 km. Iznimna kompleksnost područja zahtijevala je dodatne napore na ovom projektu, naime, brane nisu zamišljene kao zid uzduž obale već kao složen sistem brana koje omogućuju reguliranje protoka vode prema unutrašnjosti.

Delta-projekt ¹⁸ bio je iznimno kompleksan posao koji je, unatoč djelomice pripremljenom planu Rijkswaterstaata¹⁹, zahtijevao razvoj, inovaciju, čak i eksperimentiranje na području tehnologije. Projekt je trajao preko trideset godina, a usavršava se još i danas. Najviše je svjetske pažnje privukla gradnja Oosterschelde brane. Prvotno je bila predložena fiksna brana koja bi odvojila najveći nizozemski estuarij od morskih struja i kreirala stajaće slano jezero. No, u tom bi se slučaju riskiralo uništenje jedinstvenog ekosustava, stoga se, umjesto fiksne, odlučilo za gradnju pokretne brane (slika 2) što će omogućiti slobodan protok vode, a opet osigurati zaštitu od olujnih udara.

Branu čini struktura građena od betona, čelika i kamena koji tvore okvir za 62 ogromnih čeličnih vrata koja se mogu spuštati i dizati po potrebi. Dovoljno je reći da je cijela Oosterschelde brana koštala više nego cijeli ostatak Delta-projekta i IJsselmeer projekt zajedno (*ibid.*).

Nakon nešto više od 30 godina, Delta-projekt je završen. 1997. godine je kao kruna cijelog projekta dovršena brana Nieuwe Waterweg zapadno od Rotterdama koju danas neki nazivaju i „osmim svjetskim čudom“ (De Rooi 2006: 7).

Slika 2: Oosterschelde brana

---

¹⁸ Naziv projekta prevodi se na više načina: *Delta-projekt*, *Projekt Delta/Delte*, *Delta-plan*, *Plan delta*; u radu se koristi naziv *Delta-projekt*

¹⁹ Rijkswaterstaat je izvršna agencija Ministarstva infrastrukture i okoliša u Nizozemskoj koje se do 2010. godine zvalo Ministarstvo prometa i vodoprivrede

1.3.2. Borba protiv rijeka

Prvi stanovnici riječnih područja naselili su nasipe uz rijeke²⁰. Povišena područja koja su naselili, nastala su taloženjem pijeska i gline. Kasnije su naseljavali i zemljane brežuljke koje su sami izgradili. Oko 1000. godine poslije Krista stanovnici riječnih područja stali su na kraj slobodnim riječnim tokovima izgradnjom nasipa duž glavnih rijeka. Postavljanje nasipa počelo je u zapadnoj Nizozemskoj i postupno se širilo prema istoku. 1350. godine dovršeno je podizanje nasipa na glavnim rijekama. 1255. godine osnovan je prvi vladin organ odgovoran za kvalitetu i kvantitetu vode na određenim područjima, održavanje nasipa i ujedno, obranu od poplava. Danas je, od preko tisuću takvih organizacija, ostalo samo njih 26. Između 1701. i 1707. godine iskopan je Pannerdensch kanal kao kratka poveznica između rijeka Waal i Rajne (niz. Rijn). Iako je izvorno zamišljen kao linija obrane, ubrzo dobiva funkciju upravljanja vodom. Kanal dijeli količinu vode, i to na rijeku Waal 2/3 vode, a na rijeku Rajnu 1/3. S obzirom da se tijekom gradnje nasipa duž rijeke Rajne nije računalo na tolike količine vode, u početku su nasipi često pucali što je uzrokovalo brojne poplave (*ibid.*).

1.3.3. „Nova zemlja“

Prostrane zelene ravnice, crno-bijele krave koje pasu pod beskrajnim nebom i vjetrenjače kao svjedoci nekog prošlog vremena... Karakterističan izgled današnje Nizozemske nipošto nije slučajna. Sav trud koji su Nizozemci uložili u sustav obrane od voda rezultirao je nevjerojatnim izmjenama krajolika. Polder, zemlja „oteta“ moru, zaštitni je znak nizozemskog krajolika te čini više od polovice nizozemskog kopna²¹. Prema nizozemskom rječniku Van Daleu²², polder je teren ograničen nasipima kako bi se voda koja se nalazi s vanjske strane nasipa mogla preusmjeriti, a njena razina s unutrašnje strane (umjetno) regulirati. I dok je nekome polder sinonim za mir i tišinu, za druge on ima izniman ekonomski značaj²³.

Prve poldere, tada prilično skromne veličine, izgradili su Frizi na sjeveru zemlje u kasnom srednjem vijeku. Zemlja, prirodno navodnjavana rijekama, isušivanjem je postala niža od samih rijeka koje su je opskrbljivale vodom. Kako bi se spriječio dotok vode u željeno

---

²⁰ http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf, *Nederland, strijd met het water* (1.7.2014.)

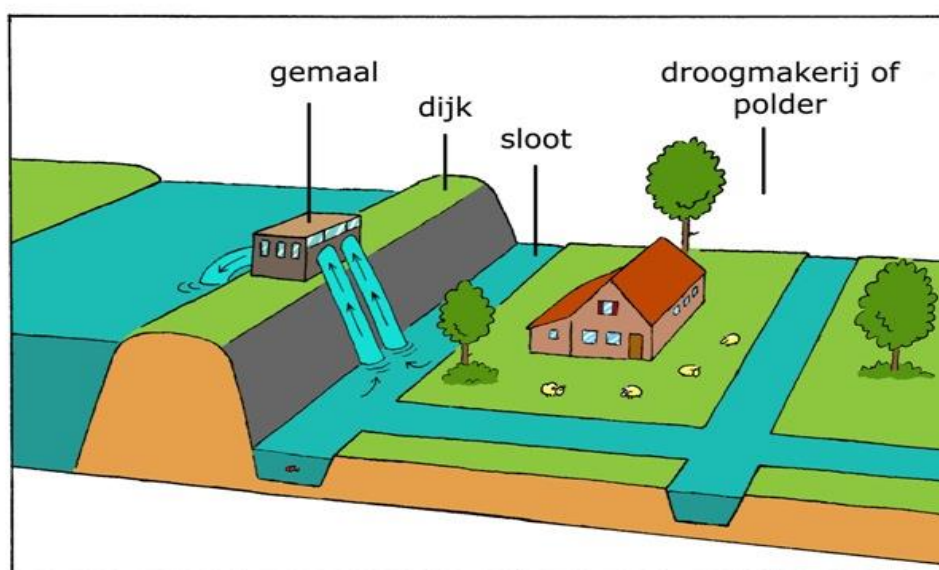
²¹ https://www.waternet.nl/media/406355/wn_wonen_in_een_polder_2012_lr.pdf, *Wonen in een polder*, str. 7, (8.9.2014.)

²² <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=polder&lang=nn>, *Van Dale Online: polder* (10.2.2015.)

²³ https://www.waternet.nl/media/406355/wn_wonen_in_een_polder_2012_lr.pdf, *Wonen in een polder*, str. 4, (8.9.2014.)

područje, bilo je potrebno izgraditi nasipe koji će zadržavati vodu od pritjecanja isušanim područjima te vjetrenjače koje će suvišnu vodu preusmjeriti prema rijekama. Pomoću vjetrenjača, razina tla se s vremenom sve više spuštala, sve dok sredinom 18. stoljeća nije postala 1-2 metra niža od okolnih vodenih putova. U početku su se isušivale samo bare i jarci koji okružuju poldere, a zahvaljujući poboljšanoj drenaži su se oko 1600. godine počela isušivati i jezera. Za isušivanje velikih jezera i dijelova mora bilo je potrebno koristiti više vjetrenjača, od kojih je svaka pumpala vodu na sljedeću razinu gdje je druga vjetrenjača nastavila proces drenaže (*ibid.*). Jan Adriaenszoon Leeghwater, hidraulički inženjer i pionirski graditelj vjetrenjača, uspio je u 17. stoljeću nekoliko jezera pretvoriti u poldere koristeći čak 43 vjetrenjače (Van der Vaart u: Besamusca i Verheul 2010: 256). Projekt je završen 1612. godine isušivanjem jezera Beemster sjeverno od Amsterdama. Beemster polder poznat je po svom predivnom, pažljivo parceliranom pejzažu te se s pravom nalazi na UNESCO-vom popisu svjetske baštine u Europi. Više velikih projekata poput ovog uslijedili su uvođenjem crpki na parni pogon, oko 1800. godine (*ibid.*). Danas se koriste *gemalen* 'električne crpke' (slika 3).

Najimpresivnija kolekcija vjetrenjača koje su služile za isušivanje poldera nalazi se u mjestu Kinderdijk na jugu Nizozemske i danas je jedna od najposjećenijih turističkih atrakcija u Nizozemskoj (Van der Horst 2001⁵: 104). 19 vjetrenjača iz 18. stoljeća nalaze se na UNESCO-vom popisu svjetske kulturne baštine (De Rooi 2006: 47).

Slika 3: Polder; slijeva nadesno: pumpa, nasip, jarak, polder

Vrhunac nizozemskog umijeća u stvaranju poldera nedvojbeno je Zuiderzee projekt, danas dom najvećih poldera na svijetu: Noordoostpolder, Oostelijk Flevoland i Zuidelijk Flevoland (slika 1).

1.3.4. Značaj Delta-projekta

Gledajući samo kartu Kraljevine Nizozemske, može se primijetiti kako je ona zaista umjetničko djelo njenih stanovnika – fizičko interaktivni mehanizam koji nije moguće vidjeti nigdje drugdje na svijetu (Shetter 2002²: 27). Na taj je način nizozemska riječ *kunstwerk*, odnosno 'umjetničko djelo', dobila sasvim novo značenje. Umjetničko djelo odnosi se, u umjetnosti, na plod čovjekova duha velike vrijednosti, primjerice, sliku ili književno djelo²⁴. U Nizozemskoj riječ umjetničko djelo koriste inženjeri kada spominju objekte, točnije, rukotvorine kao što su mostovi, tuneli i brane (Shetter 2002²: 21). Činjenica da se svi navedeni pojmovi nazivaju jednako i uzimajući u obzir da Nizozemci bez problema razumiju razliku u značenjima, nije neprirodno, iz njihove perspektive, razmišljati o nekim preinakama u njihovom okruženju koje je napravio čovjek, kao o umjetničkom djelu u punom smislu riječi (*ibid.*).

Osim što je fizički izmijenio okoliš i od njega napravio umjetničko djelo, čovjek je Delta-projektom doprinio i nizu drugih modifikacija. Svaka promjena prirodnog staništa donosi ili nešto dobro ili pak loše, ovisno o perspektivi iz koje se gleda, ali i o načinu na koji čovjek razmišlja te uspješnosti izvedbe zamišljenog. Delta-projekt je bez daljnjeg donio mnoge promjene, osim u infrastrukturi, i u društvu, njegovom funkcioniranju te svijesti ljudi o okolišu u kojem žive. Osim svog najvećeg značaja – zaštite stanovništva jugozapada Nizozemske od poplava – Delta-projekt ima i druge važne utjecaje na život u tom području. Kao prvo, poboljšana je poljoprivredna opskrba slatkom vodom²⁵. Zbog postavljanja brana je granica između slatke i slane vode pomaknuta na zapad pa više nije bila toliko potrebna slatka voda iz rijeka kako bi se održao balans slane i slatke vode. Višak vode se sada mogao transportirati na sjever Nizozemske, točnije, prema IJsselmeeru gdje se na taj način poboljšala kakvoća slatke vode. Kao drugo, poboljšano je upravljanje vodom u cijelom području Delta-projekta. Zahvaljujući izgradnji glavnih i pomoćnih brana moglo se lakše manevrirati vodenim strujama na tom području. Različite vrste brana omogućile su ulaz čistoj, a

---

²⁴ <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, *Hrvatski jezični portal* (12.7.2014.)

²⁵ <http://www.deltawerken.com/Deltawerken/16.html>, *Deltawerken online* (12.7.2014.)

izvlačenje zagađene ili viška vode izvan kompleksa. Treće, izgradnja brana pogodovala je mobilnosti unutar zemlje. Dijelovi provincije Zeeland bili su relativno izolirani do polovice 20. stoljeća. Izgradnja mosta Zeeland i tunela Waterschelde 2003. godine također je doprinijelo mobilnosti. Četvrto, Delta projekt unaprijedio je i unutarnje plovne putove. Nizozemska i Belgija su 1976. godine sklopile sporazum koji će regulirati plovne putove između luka Antwerpen i Rotterdam. Ovaj se sporazum morao uzeti u obzir tijekom izgradnje brana, odvoda i kanala na istočnoj strani Delte. Kao posljednje, Delta-projekt utjecao je na razvoj u području prirode i rekreacije. Razumljivo, brojni su prirodni rezervati nepovratno uništeni, no kao oblik naknade pojavili su se novi prirodni sustavi na različitim mjestima. Suhe obale danas se koriste u rekreacijske svrhe. Jesu li priroda i okoliš imali koristi od Delta-projekta, ostat će neriješeno pitanje. Ipak, sigurno jest da je potrebna održiva politika upravljanja vodama kako bi se sigurnost i blagodati prirode u području Delte održale u ravnoteži (*ibid.*).

1.3.5. Budućnost suživota s vodom

Borba s vodom u Nizozemskoj se nastavlja. Kako bi zemlja i u budućnosti bila sigurna i pogodna za život, nizozemska vlada je 2009. godine predstavila prvi plan vezan uz budućnost i održavanje Delte: Nacionalni plan o upravljanju vodama²⁶. Ključne teme ovog plana bile su sigurnost, opskrba slatkom vodom, upravljanje slivnim područjima te osvježavanje stanovništva o posljedicama klimatskih promjena (*ibid.*). Veliku ulogu u planiranju suživota s vodom u Nizozemskoj ima i Delta-komisija, izvorno osnovana kolovoza 1953. godine s primarnom zadaćom osmišljavanja hidroloških mjera obrane od sveprisutne vode²⁷. Uloga „nove Delta-komisije“ danas, čini se, manje je zahtjevana od uloge njihovih prethodnika, no zapravo je upravo suprotno. Iako danas poplave ne prijete na način na koji su to činile u prošlosti, postojanje komisije neophodno je kako bi se osigurala održiva budućnost života u Nizozemskoj. Kako bi se dobro pripremili na očekivane klimatske promjene, Nizozemci moraju učvrstiti postojeće nasipe i brane te se organizirati u skladu sa željenim ciljevima, u fizičkom i administrativnom smislu. Druga generacija Delta-komisije postoji, dakle, kako bi se od nje zatražio savjet, ne zato što je došlo do katastrofe, već kako bi se spriječilo da se ikada nađu u tako opasnoj situaciji. Savjet koji Delta-komisija daje poseban je i po svome

---

²⁶ http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf, *Nederland, strijd met het water* (13.7.2014.)

²⁷ <http://www.deltacommissie.com/doc/2008-09-03%20Advies%20Deltacommissie.pdf>, *Samen werken met water* (13.7.2014.)

karakteru, naime, radi se o jednoj integralnoj viziji s kojom Nizozemska treba moći živjeti još stoljećima. Važno je reći da izazovi koji Nizozemsku očekuju u narednim stoljećima ne predstavljaju prvenstveno prijetnju, nego nove mogućnosti za bolju budućnost i razvitak zemlje. Prilagodba cjelokupne strukture zemlje posljedicama klimatskih promjena otvara novu perspektivu, a rad s vodom pruža izvrsne mogućnosti za inovativne ideje i eksploataciju prirodnih dobara. Gdje ima vode, ima i života. Voda privlači ljude: na vodi želimo živjeti i rekreirati se. Vodom proizvodimo hranu i stvaramo novu energiju. Objekti koji brane zemlju od poplava mogu se iskoristiti, točnije, prilagoditi transportu i povezivanju dijelova zemlje (*ibid.*). Mogućnosti su nebrojene.

Nizozemci su vezani uz vodu, ni manje ni više, poput organizama koji bez vode ne mogu preživjeti. Koliko im upravo ta simbioza donosi nevolje i poteškoće, utoliko bez njenih blagodati Nizozemska ne bi bila toliko posebna i poželjna za život. Zadaća njenih stanovnika je omogućiti ugodno mjesto za život sebi i nadolazećim generacijama, mjesto u kojem će ljudi htjeti raditi, odmarati se i rekreirati te investirati u još bolju budućnost. Riječima prof. dr. C. P. Veermana, predsjednika Delta-komisije: „*Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst*“²⁸.

Upravo iz razloga nizozemske zavisnosti o vodi, u sljedećem će se poglavlju pokušati prikazati način na koji voda u Nizozemskoj, osim svoje fizičke prisutnosti, utječe i na njihovu kulturu, svakodnevni život, komunikaciju i izražavanje.

2. Integracija jezika i kulture

Kao predmet interesa ovog rada, sociolingvistički aspekt „vode“ u nizozemskom jeziku upućuje nas na istraživanje veze između jezika, društva i kulture. Opće je prihvaćena činjenica da je jezik dio kulture te da je njegova uloga u kulturi veoma značajna (Jiang 2000: 328). Prije pojašnjenja odnosa između jezika i kulture, bitno je razjasniti što se točno podrazumijeva pod pojmom „kultura“. Kulturom ne smatramo isključivo ono što se također naziva i „visokom kulturom“, naime, literatura, glazba, umjestnost i slično (Muysken 2002: 299). Pojam kultura ima mnogo šire značenje: ukupnost svih vrijednosti i normi jednog društva, i to od poimanja dobra i zla do ideja o odgoju djece. Uz to, postoji i pojam „materijalne kulture“: sve što nas okružuje (priroda), ali i ono što je stvorila ljudska ruka,

---

²⁸ „Zemlja koja živi, gradi svoju budućnost.“ (prijevod citata s nizozemskog)

dakle, kultura sadržana u predmetima, u materijalnim dobrima (*ibid.*). Tako je i „voda“, kao prirodni fenomen, dio nizozemske materijalne kulture.

Jezik odražava kulturu te je istovremeno pod njenim utjecajem i stalnim oblikovanjem (Jiang 2000: 328). Može se reći i da je jezik svojevrsno „ogledalo“ kulture. Događanja u kulturi direktno utječu na stanje i promjene u jeziku, a jezik, pak, reflektira zbivanja u kulturi općenito. Jiang (2000: 328) nastavlja da je jezik, u najširem smislu pojma, također i simbolički prikaz jednog naroda ili društva, s obzirom da obuhvaća njihovu povijesnu i kulturnu pozadinu, kao i njihov pristup životu te način života i razmišljanja.

Brown (1994³: 165) opisuje jezik i kulturu na sljedeći način: „*A language is a part of a culture and a culture is a part of a language; the two are intricately interwoven so that one cannot separate the two without losing the significance of either language or culture*“²⁹. Jednom riječju, kultura i jezik su neodvojivi.

2.1. Kultura i leksik

Leksik nekog jezika najbolje prikazuje postojanje uzajamnog odnosa između jezika i kulture (Muysken 2002: 299). Riječi su, slikovito rečeno, djelići kulture. Značenje riječi sastoji se od različitih elemenata, a naziva se *pojmom* ili *konceptom*³⁰. Postoje riječi koje imaju univerzalno značenje i njihovi su koncepti manje-više poznati svim ljudima, primjerice: 'hodati', 'razgovarati', 'smijati se'. No, postoje i riječi čiji se koncepti pojavljuju samo u određenim zajednicama. To ne znači da ljudi iz drugih kulturnih zajednica te koncepte ne mogu razumijeti ili ih izraziti na svom jeziku, već da u drugim jezicima ne postoji zasebna riječ za isti pojam pa se kao takva ne može izravno prevesti (*ibid.*). Primjerice, dok u nizozemskom jeziku (kao i u ostalim zapadnoeuropskim jezicima) postoji samo jedna riječ za 'snijeg', u inuitskom jeziku Eskima postoji ih mnogo više (Appel, Hubers i Meijer 1976: 143). Razlog tome je jasan: Eskimima je veoma važno razlikovati vrste snijega i na taj način olakšati svakodnevnu komunikaciju. „Voda“ kao središnji pojam ovog rada, u jeziku Hopi Indijanaca poznaje dva izraza: jedan za vodu stajaćicu, drugi za vodu tekućicu (*ibid.*). U Nizozemskoj se pak često razgovara o vremenu, posebice kada pada kiša, stoga ne čudi što nizozemski jezik poznaje mnogo riječi za različite vrste padalina: *stortbui*, *wolkbreuk*, *motregen*, *druilen*,

---

²⁹ „Jezik je dio kulture i kultura je dio jezika; navedeni su pojmovi toliko komplicirano isprepleteni da ih se ne može razdvojiti, a da se ne izgubi značaj bilo jezika ili kulture“ (prijevod citata s engleskog: Brown 1994³: 165)

³⁰ http://nvt.taalunieversum.org/materialenbank/newPackage/module_interculturaliteit/cultuur_en_woordenschat.html, Digidact: *Module: Interculturaliteit in het taalonderwijs* (17.11.2014.)

*miezeren*³¹ i slično³². Također, nizozemski jezik poznaje i mnogo naziva za mjesta, točnije površine, u kojima se nalazi, nakuplja ili protječe voda: *beek, rivier, vliet, gracht, plas, sloot, vaart, drift*³³... Iako s prijevodom nekih riječi vezanih uz vodu ne bismo imali problema, u hrvatskom jeziku je malo vjerojatno korištenje specifičnih naziva za, primjerice, pojedini 'oblik' kiše, iz jednostavnog razloga, jer kiša u našoj zemlji ne igra veliku ulogu i njenu pojavu najčešće opisujemo vrlo jednostavno: „Pada kiša.“ Količina riječi vezanih uz vodu u nizozemskom jeziku povezana je, primjećujemo, sa stanjem i uvjetima života u zemlji. Jednako kao i u Burkini Faso, zapadnoafričkoj državi, čiji narod ima svega jednu riječ za zrak i padaline zajedno³⁴. Možemo zaključiti da važnost nekog materijalnog ili kakvog drugog dobra, odnosno, vrijednosti u kulturi utječe na njegovu manifestaciju i učestalost u jeziku.

2.2. Kultura i frazeologija

Kako bi se što bolje predočila povezanost kulture i jezika te istaknula važnost njihove interakcije, posebna pažnja posvetit će se grani leksikologije - frazeologiji.

Termin *frazeologija* (grč. *phrasis* 'izraz', *lógos* 'riječ, govor') posjeduje dva značenja³⁵. Prvo se značenje odnosi na dio lingvistike, točnije, granu leksikologije koja proučava i opisuje *frazeme* ili *frazeologizme*, ustaljene višечlane izraze u jeziku koji se u govoru reproduciraju kao cjelina i kod kojih značenje nije zbroj značenja pojedinih sastavnica. Drugo značenje pojma *frazeologija* jest način i tehnika izražavanja, odnosno strukturiranja teksta koji je svojstven nekom piscu (*ibid.*).

Zanimanje za frazeologiju javlja se još u srednjem vijeku, točnije oko 1500. godine nakon prve zbirke o neraščlanjivim svezama riječi „*Adagia*“ Desideriusa Erasmosa, velikog nizozemskog filozofa, teologa i humanista (Ehrismann 2009: 3). Zbirku su sačinjavale poslovice, uzrečice i veze riječi prenesenoga značenja zapisane u tekstovima raznih pisaca ili primjenjivane u latinskome i grčkom jeziku (Filaković 2008: 38). Erasmusov se primjer slijedi i u 16. stoljeću tako što se u europskim zemljama prikupljaju narodne uzrečice (*ibid.*).

³¹ Prevedeno s nizozemskog (slijeva nadesno): pljusak/jaka kiša; prolom oblaka/velika količine kiše u kratkom vremenu; kiša vrlo sitnih kapljica/rominjanje; usporeno/bezvoljno padanje kiše; sipiti (*motregen, druilen* i *miezeren* često se navode i kao sinonimi)

³² http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/20_water%20in%20taal%20en%20cultuur.pdf, *Water in taal en cultuur* (18.11.2014.)

³³ Prevedeno s nizozemskog (slijeva nadesno): potok; rijeka; manja rijeka jakog strujnog toka; kanal; lokva/bara/plitka voda stajačica; jarak; umjetno napravljen plovni put/kanal; strujanje

³⁴ http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/20_water%20in%20taal%20en%20cultuur.pdf, *Water in taal en cultuur* (18.11.2014.)

³⁵ *Hrvatska enciklopedija IV. Fr – Ht.* (2002). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. Str. 43. Prema: Filaković, S. (2008). *Frazeologija u djelima Ivane Brlić-Mažuranić*. U: *Život i škola*. Vol. 54. Br. 19.

Uskoro se i u okviru znanosti o folkloru razvija posebna disciplina *paremiologija*, sa zadaćom prikupljanja i objašnjavanja proverbija³⁶, narodnih poslovice i uzrečica – jezičnih jedinica koje danas ubrajamo u frazeme (Filaković 2008: 38).

Iako se kao samostalna lingvistička disciplina počela razvijati tek sredinom prošlog stoljeća, nakon 1947., kada je V. V. Vinogradov objavio svoj pionirski rad „*Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku*“ (*ibid.*), frazeologija je ubrzo doživjela svoj procvat i u drugim slavenskim zemljama te postala interesom brojnih lingvista (Fink Arsovski 2007: 228). Uslijedili su brojni teorijski radovi vezani za frazeologiju pojedinih jezika, pri čemu su se često uspoređivali s drugim slavenskim ili neslavenskim jezicima, a kasnije su se počeli sastavljati i jednojezični te višejezični frazeološki rječnici (*ibid.*).

Prema Barčot (2012: 841) frazeologija je „jezikoslovna disciplina koja vjerojatno najbolje otkriva način razmišljanja i percipiranja životne stvarnosti različitih jezičnih zajednica“. Kao takva, nije samo predmetom interesa frazeologa, već i prevoditelja. „Zbog svoje složenosti, razlika u kulturama i jezicima, frazemi su osobit izazov za prevođenje, kako s hrvatskog, tako i na hrvatski jezik“ (Forko 2009: 93).

Proučavajući frazeologiju određenog jezika možemo mnogo otkriti o povijesti i kulturi zemlje, odnosno, naroda. „*Frazeologija je više od ostalih jezičnih područja povezana s tradicijom, poviješću i kulturom nekog naroda*“³⁷ jer njene jedinice frazemi, povezani su s društvenim kontekstom tako što *odražavaju stvari koje imenuju: prirodu, čovjeka, njegov život, običaje, institucije, čovjekov osjećajni život, način na koji koncipira svijet i svoje bližnje itd.*³⁸, što znači da frazeologija obuhvaća i područje vanjskoga funkcioniranja jezika, a *frazeologizmi su ono što na poseban način oblikuje i odlikuje jezik*³⁹“ (prema Filaković 2008: 39).

2.2.1. Poimanje frazema u hrvatskom jeziku

Antica Menac, pionirka na području frazeologije hrvatskog jezika i utemeljiteljica Zagrebačke frazeološke škole⁴⁰, u svojoj knjizi *Hrvatska frazeologija* (2007) donosi detaljnije opise

---

³⁶ proverbij=poslovica, mudra izreka (<http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>), *Hrvatski jezični portal* (25.11.2014.)

³⁷ Turk, M. (1994). *Naznake o podrijetlu frazema*. U: Fluminensia. Rijeka. Br. 1-2. Str. 38.

³⁸ Vajs, N. i Zečević, V. (1994). *Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. U: Filologija. Br. 22-23. Str. 175.

³⁹ Paunov, A. (1971/1972). *Frazeologizam*. U: Jezik. Zagreb. Br. 2-3. Str. 92.

⁴⁰ Fink Arsovski, Ž. (2007). *Prikaz knjige Hrvatska frazeologija Antice Menac*. U: Suvremena lingvistika. Vol. 64. Br. 2. Str. 228.

frazema. Riječi imaju „sposobnost“ povezivanja s drugim riječima stvarajući pritom sveze riječi, koje se prema značenju dijele na *slobodne* i *frazeološke* (Menac 2007: 9). U slobodnim svezama svaka sastavnica zadržava svoje značenje primjerice: *puče glas* 'ostati bez glasa', dok u frazeološkim svezama dolazi do promjene, odnosno, gubitka značenja svih ili nekih sastavnica, primjerice: *puče glas* 'pronijela se vijest' (Menac 2007 prema Filaković 2008: 39).

Govoreći o frazemima, Tanović (2000: 22) napominje da je terminologija neusaglašena kako u slavističkoj tako i u anglističkoj tradiciji. Proučavanjem frazeologije naići ćemo na niz različitih termina koji označavaju njen predmet proučavanja: frazem, stalni izraz, frazeološki obrt, stalni leksički kompleks, idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, ustaljena kolokacija, ustaljena fraza, okamenjeni izraz, okamenjeni sklop (*ibid.*).

Frazemi se u Hrvatskom frazeološkom rječniku (Menac, Fink-Arsovski, Venturin, 2003: 6) definiraju slijedeće: „Frazemi su ustaljene sveze riječi koje se upotrebljavaju u gotovu obliku, a ne stvaraju se u tijeku govornog procesa, i kod kojih je barem jedna sastavnica promijenila značenje, tako da značenje frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih sastavnica.“ Prema tome, zaključujemo da su osnovne osobine frazema: reproduktivnost, cjelovitost, ustaljenost sustava te desemantizacija (semantička preoblika/pretvorba), odnosno, prijenos značenja pojedinih sastavnica (Fink 2000: 93-94).

Strukturno, frazeme možemo klasificirati prema različitim kriterijima: prema podrijetlu, prema obliku, opsegu i sastavu, prema stilu, te prema vremenskoj i regionalnoj raslojenosti (Menac 2007 prema Fink Arsovski 2007: 228).

„S obzirom na proveden stupanj semantičke preobrazbe razlikujemo frazeme u užem smislu (izričaji) i frazeme u širem smislu (lokucije). Frazemi u užem smislu neslobodni su sklopovi riječi čiji dijelovi često pokazuju veći ili manji stupanj desemantizacije [...], a frazemi u širem smislu sklopovi su riječi u kojih desemantizacija dijelova nije provedena u potpunosti (značenje takvih ustaljenih sveza proizlazi iz uzajamne uvjetovanosti značenja njezinih sastavnica i u konkretnom se jeziku upotrebljava baš takva sveza)⁴¹ pa obuhvaćaju i izraze u procesu frazeologizacije i slobodne izraze⁴², to su najčešće različiti termini, krilatice i književni citati“ (prema Filaković 2008: 40).

Neki autori smatraju da šire shvaćanje frazeologije obuhvaća i poslovice, citate, termine, krilatice i slično⁴³. Jasavić i Dubravac (2010) u frazeološki leksikon ubrajaju sljedeće

---

⁴¹ Vajs, N. i Zečević, V. (1994). *Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika*. U: Filologija. Zagreb. Br. 22–23. Str. 176.

⁴² Petrović, B. (1997). *O frazeologiji Josipa Kozarca*. U: Riječ. Rijeka. Br. 1-3. Str. 89.

⁴³ Ćoralić, Z. (2012). *Multifunkcionalnost i polivalentnost poslovice*. U: Post Scriptum. Bihać. Br. 3. Str. 2.

vrste frazeoloških jedinica: poslovice („bolje spriječiti, nego liječiti“), izreke („duga kosa, kratka pamet“), citati („kocka je bačena“), reklamni slogani, poredbeni frazemi („kao nebo i zemlja“), frazemi („kamen spoticanja“), binomijali („živ i zdrav“; „kratko i jasno“), trinomijali, interakcijske formule za strukturiranje govornog i pisanog teksta („drugim riječima“).

Kada govorimo o opsegu, frazem može odgovarati fonetskoj riječi, skupu riječi ili rečenici. Fonetska riječ sveza je jedne samostalne naglašene riječi i jedne nesamostalne nenaglašene (proklitike ili enklitike) koje zajedno tvore naglasnu cjelinu, primjerice: *bez daljnjega*. Skup riječi ili sintagma predstavlja svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih, primjerice: *rujno vino*. Frazemi po opsegu mogu odgovarati i rečenici (jednostavnoj ili složenoj), primjerice: *na jedno uho uđe, na drugo izađe* (Menac 2007: 18). U našem su korpusu najviše zastupljeni frazemi u obliku sintagme. Većina frazeologa u frazeme uvrštava i poslovice ili njima slične konstrukcije. Ipak, postoji neslaganje autora vezano uz ovo pitanje. Antica Menac (2007: 112) izričito govori da se frazeologija ne bavi poslovicama.

Značenje frazema obično se ne izvodi samo iz jednog od njegovih dijelova, prvenstveno jer neki od tih dijelova mogu doživjeti značenjsku preobrazbu. Budući da mogu imati različita ustrojstva, s obzirom na ustrojstvo, frazeme možemo podijeliti prema vrsti riječi središnje punoznačnice (ona riječ koja je značenjski pretežitija i koja dominira u frazemu). Prema toj podjeli, frazemi se dijele na imeničke, glagolske, pridjevske i priložne (Samardžija 1996: 87).

S obzirom na podrijetlo, frazemi se mogu podijeliti na nacionalne ili one koji su nastali u jeziku u kojem se upotrebljavaju i posuđene, koji su nastali u drugom jeziku, ali su u većoj ili manjoj mjeri prilagođeni jeziku koji ih je posudio (Menac 2007: 16).

2.2.2. Poimanje frazema u nizozemskom jeziku

Proučavajući sveze riječi (niz. „*vaste woordverbindingen*“ ili „*woordgroeplexemen*“) u nizozemskom jeziku, također nailazimo na raspon različitih termina za jedinicu frazeologije: *fraseologismen*, *lexicale functies*, *idiomatische uitdrukkingen*, *collocaties*, *stereotypen* (Klimaszewska 1991: 94). Frazem se definira kao „een groep van minimaal twee lexemen, waarvan ten minste één een autosemanticum, dat wil zeggen een open-klasse-woord is.“⁴⁴

---

⁴⁴ „Grupa od minimalno dva leksema, od kojih je najmanje jedan punoznačan“ (prijevod citata s nizozemskog)

Kriteriji koji razlikuju frazeološke od slobodnih sveza riječi su: stabilnost leksičkih sastavnica, desemantizacija, idiomatičnost – značenje frazema ne proizlazi iz zbroja značenja njegovih sastavnica, morfološko-sintaktička ograničenja – uklapanje u kontekst rečenice, reproduciranje – frazem se ne stvara u govornom procesu već se reproducira u gotovom obliku (*ibid.*).

Nizozemski lingvist F. A. Stoett, u svojoj knjizi „Nederlandse spreekwoorden en gezegden (1981¹⁰)“⁴⁵ iznosi razlike između navedenih pojmova.

Poslovice (niz. *spreekwoord*) smatra formulaciju koju karakterizira nepromjenjivost leksičkih sastavnica (Stoett 1981¹⁰: 7). Informativnog je karaktera s glagolom u prezentu (ako ga ima). Poslovice nije izraz vlastitih misli, već opće mudrosti, potvrda o poretku stvari, odnosno, načinu na koji svijet funkcionira. Primjeri poslovice: „Na regen komt zanneschijn“⁴⁶; „Boontje komt om zijn loontje“⁴⁷.

Izreke (niz. *gezegde*) čini čvrsta veza dvije leksičke sastavnice s prenesenim značenjem koja ne sadrži glagol, stoga sama po sebi ne može biti rečenica. Primjerice: „Met hart en ziel“⁴⁸; „Een open deur intrappen“⁴⁹.

Uzrečice (niz. *zegswijze*) za razliku od *gezegden* mogu tvoriti rečenicu te prilagoditi subjekt i predikat situaciji u kojoj se koriste. Sadržajno, uzrečicom možemo prezentirati subjektivnu misao. Primjer uzrečice: „Het loopt de spuigaten uit“⁵⁰.

Izraz (niz. *uitdrukking*) je nakon *riječi* (niz. *woord*) najopćenitiji naziv za jezični izričaj. Može se sastojati od samo jedne riječi, na primjer: „Opgepast!“⁵¹ i opisati se kao izričaj koji je u određenoj situaciji ili kontekstu sam po sebi potpun te koji reagira na određenu situaciju ili kontekst. Prema Stoettu (1981¹⁰: 7): „de uitdrukkingen vormen dus wat men *het idioom* van de taal noemt.“⁵²

Od spomenutih pojmova, *izraz* je najopćenitiji, a *poslovice* je najpreciznije i najopširnije definirana (Stoett 1981¹⁰: 7).

⁴⁵ Prevedeno s nizozemskog: „Nizozemske poslovice i izreke“

⁴⁶ Prevedeno s nizozemskog: „Nakon kiše dolazi sunce.“

⁴⁷ Prevedeno s nizozemskog: „Došla maca na vratanca“ - poslovice koja bi bila najbliži ekvivalent navedenoj nizozemskoj poslovice u značenju: pravda će biti zadovoljena; ne možemo pobjeći od odgovornosti za svoje postupke

⁴⁸ Prevedeno s nizozemskog: „S ljubavlju“ ili „Sa zadovoljstvom“; u doslovnom prijevodu: „Srcem i dušom“

⁴⁹ Prevedeno s nizozemskog: „Besposlen pop i jariće krsti“ - najbliži ekvivalent u hrvatskom jeziku; u doslovnom prijevodu: „Truditi se otvoriti već otvorena vrata“

⁵⁰ Prevedeno s nizozemskog: „Voda je došla do grla“; stvar izmiče kontroli; doslovno: „Izlaziti iz dišnih otvora morskih sisavaca“

⁵¹ Prevedeno s nizozemskog: „Pripazite!“

⁵² Prevedeno s nizozemskog: „izrazi čine ono što zovemo *idiomom* nekog jezika“

Prijelaz iz slobodne u frazeološku svezu riječi događa se postupno. Klimaszewska (1991: 96) ovaj postupak naziva *fraseologisering*⁵³. Postoji više stupnjeva frazeologizacije. U prvoj fazi tog procesa nastaju kombinacije koje još uvijek kvalitativno ne predstavljaju nove leksičko-semantičke jedinice, odnosno značenjski se još nisu specijalizirale. Takve sveze riječi autorica naziva *collocaties*⁵⁴. Razlikujemo dvije vrste kolokacija: *gramatičke* kolokacije u kojoj je druga sastavnica sveze sintaktički određena, kao kod rekacije⁵⁵ glagola i *leksičke* kolokacije primjerice „*hard waaien*“ gdje je uz glagol *waaien* odabran pridjev *hard*, a ne primjerice *sterk*⁵⁶. U kasnijem stadiju frazeologizacije nastaju sveze koje kvalitativno predstavljaju nove leksičko-semantičke jedinice i koje u tom procesu doživljavaju semantičke preinake. Za takve sveze možemo reći da su značenjski specijalizirane. Takvi semantički specijalizirani frazeologizmi mogu, ali ne moraju proći *idiomatizaciju*, proces tradicionalno predstavljen kao sužavanje značenja⁵⁷. Razlikujemo: *idiomatizirane* i *neidiomatizirane* frazeme. Primjer ideomatiziranog frazema jest „*de geest geven*“⁵⁸, a neidiomatiziranog: „*Een ziekte oplopen*“⁵⁹. Naravno, postoje stupnjevi ideomatizacije – proces je dinamičan, stoga ne postoji jasna granica između ideomatiziranih i neidiomatiziranih frazeoloških sveza, već samo postupni prijelaz (Klimaszewska 1991: 97). *Idiomatizirane* i *neidiomatizirane* frazeme možemo u hrvatskom jeziku poistovjetiti s frazemima u *užem* i *širem smislu* riječi, odnosno *izričajima* i *lokucijama*.

2.2.3. Problematika učenja i prevođenja frazema

U svakodnevnoj komunikaciji često možemo čuti ustaljene sveze riječi, odnosno, frazeme. Izrazi, poslovice i izreke neki su od najučestalijih frazema kako u hrvatskom, tako i u nizozemskom jeziku. Frazeološki fond jezika pruža nam uvid u život društva te nam na taj način približava kulturu koju promatramo i olakšava razumijevanje iste. Stoga ne čudi što postoji sve veći interes za frazeologiju, ali i za, već spomenuto, prevođenje frazema koje

⁵³ Prevedeno s nizozemskog: *fraseologizacija*: „proces preoblike slobodne sveze riječi u čvrstu, ustaljenu desamentiziranu svezu riječi“ (Vidović Bolt 2011: 41)

⁵⁴ Prevedeno s nizozemskog: *kolokacija*: lingv. obvezatna ili uobičajena veza riječi (*Hrvatski jezični portal*, 1.12.2014.)

⁵⁵ *Rekacija* je sintaktička pojava ravnjanja jednih riječi prema drugima, svojstvo glagola, pridjeva i prijedloga da otvaraju mjesto drugim riječima u nekom padežu (npr. gradim kuću, govorim o kući), *Hrvatski jezični portal* (1.12.2014.)

⁵⁶ Prevedeno s nizozemskog: „*hard waaien*“ - „čvrsto/ jako puhati“; *sterk* - snažan

⁵⁷ Van Overbeke, M. (1993). *Al smurfend wordt men smurf. Een semantische en pragmatische ontleding van verbale transposities*. U: Taal en leren. Louvain-la-Neuve. Br. 68. Str. 70.

⁵⁸ Prevedeno s nizozemskog: „*Umrijeti*“; u doslovnom prijevodu: „Predati dušu“

⁵⁹ Prevedeno s nizozemskog: „*Razboljeti se*“, „*Dobiti bolest*“

predstavlja poseban izazov upravo zbog čvrste veze između jezika i kulture: „[...] u kojoj su mjeri frazemi, kao ustaljene jezične jedinice, utemeljeni u kulturi, u kojoj je već uređeno znanje o svijetu; znanje koje je organizirano unutar određene kulture, i koje služi za razumijevanje i kategorizaciju svakog novog iskustva. Zato pri svakoj analizi i interpretaciji određene jezične jedinice, moramo polaziti od konteksta u najširem smislu.“ (Mahmutović 2012: 3-4).

Frazemi su neizostavna sastavnica učenja svakog jezika, bilo materinskog ili stranoga. „Međutim, složenost njihovih osobina i njihova uska povezanost s kulturom uzrokuju poteškoće učenicima i studentima čak i na naprednim stupnjevima učenja“ (Mustapić 2011: 80). Postoji nekoliko razloga zašto frazemi predstavljaju učenicima toliko problem. Kao prvo, izvorni govornici frazeme ne uče u školi – fluentnost uporabe idiomatskog jezika rezultat je dugogodišnjeg korištenja takvih izraza. Stoga je jasno da učenici stranog jezika teško mogu steći jednaku fluentnost u korištenju frazema kao izvorni govornici ako su im bili izloženi samo tijekom školovanja (*ibid.*). Dodatan problem predstavlja činjenica da nastavnici i izvorni govornici, kako bi ostvarili uspješniju komunikaciju, pojednostavljaju svoj govor kada razgovaraju s učenicima na njima stranom jeziku rabeći pri tome konkretne, svakodnevne izraze, a izbjegavajući frazeme (Irujo 1986-b prema Mustapić 2011: 82). Frazemi variraju po stupnju sintaktičke i leksičke fleksibilnosti, transparentnosti značenja i kompozicionalnosti što njihovu pravilnu uporabu čini teškim zadatkom (Mustapić 2011: 83). Također, kulturološka komponenta može otežati razumijevanje (*ibid.*). Učenici najčešće nemaju problema s transparentnim frazemima (Glucksberg 2001: 87) kod kojih do značenja izraza možemo doći doslovnim tumačenjem (prema Mustapić 2011: 83). Do problema dolazi kada su frazemi netransparentni i vezani za kulturu. „Transfer (djelovanje prvoga jezika na drugi) predstavlja još jedan bitan čimbenik koji učenicima otežava usvajanje ovog jezičnog područja“ (Mustapić 2011: 83). Naime, materinski jezik može interferirati sa stranim i na taj način postati uzrok pogrešaka. Prevođenje frazema, s druge strane, još je zahtjevnije. „Prevođenje je proces u kojem se jezična jedinica iz izvornog jezika zamjenjuje odgovarajućom jedinicom u jeziku cilju (jeziku na koji se prevodi)“ (Forko 2009: 95). Ali, baš poput razumijevanja i učenja frazema, to nije tako jednostavno kao što se čini. „Naime, svaki je jezik sustav u kojem govornik ima sve sastavnice koje su mu potrebne da bi prenio informaciju i ostvario uspješnu komunikaciju. No, pri usporedbi dvaju jezika i kultura koje su s njima povezane postaje jasno da neki pojmovi iz jednog jezika jednostavno ne postoje u nekom drugom. To su izrazi koji označavaju nešto što je svojstveno samo tom zemljopisnom području, pri čemu je najčešće

riječ o nazivima određenih pojmova, fenomena ili pojava. Odnosno, postoje takozvane *leksičke praznine*. Leksička praznina je nepostojanje nekog izraza u određenom jeziku, odnosno, za sadržaj u jednom jeziku ne postoji izraz u nekom drugom jeziku“ (Forko 2009: 95). Kako bismo u potpunosti shvatili poteškoće prevođenja frazema s jednoga na drugi jezik, nužno je znati i ponešto o pravilima prevođenja, iako je translatologija, znanost o prevođenju, mlada disciplina baš kao i frazeologija, stoga ne postoje stroga pravila ili univerzalne metode za prevođenje. Ipak, važno je znati da pri prevođenju nije nužno prenijeti samo značenje, nego i zadržati što više svojstava originala kao što su stil, kulturne asocijacije, pa tako i oblik. Odnosno, frazem bi trebalo zamijeniti frazemom, ako je moguće.

Prevođenje frazema i poslovice spada u sadržajno prevođenje, dakle, ono što se prevodi na drugi jezik jest sadržaj tog frazema. Pri prevođenju se, iz tog razloga, prije svega treba usredotočiti na značenje. Međutim, za neke je frazeme ponekad vrlo teško, čak i nemoguće pronaći odgovarajući ekvivalent. Najviše poteškoća uzrokuju upravo nacionalni frazemi koji su svojstveni pojedinom jeziku i kulturi, stoga zahtijevaju „uranjanje u strani jezik“ (*ibid.*). U Hrvatskom frazeološkom rječniku (Menac, Fink-Arsovski, Venturin, 2003: 7) također se spominju poteškoće prevođenja: „Stoga je frazeologiju jednoga jezika, osobito njezin nacionalni dio, vrlo teško, ponekad i nemoguće, uspješno prevoditi na druge jezike.“ Forko (2009: 95) naglašava: „Dakako, to nije dovelo do toga da se prevođenje frazema i ostalih kulturoloških izraza *ukine*. Upravo suprotno, prevođenje nacionalnih frazema za prevoditelje jedan je od najvećih izazova jer zahtijevaju iznimno dobro poznavanje jezika i kulture, ne samo stranog nego i hrvatskog jezika“.

Forko (2009: 98) zaključuje da ne postoji jedinstveno rješenje. Svaki izraz, svaki frazem, svaka rečenica u jednom kontekstu prevest će se na jedan način, a u drugom na drugi, naravno, uz mnogo truda i domišljatosti (*ibid.*).

2.2.4. Paremiologija

Paremiologija je frazeološka disciplina koja se bavi proučavanjem i tumačenjem poslovice. „Paremije (grč. *paroimía* „poslovica“), kako u izvornom tako i u modificiranom obliku, predmetom su brojnih znanstvenih istraživanja već dugi niz godina. Kao sveprisutni fenomen, pobuđuju izuzetno zanimanje lingvista, sociologa, paremiologa i brojnih drugih znanstvenika koji u njima pronalaze neiscrpan izvor novih saznanja. Tako svrhom istraživanja mogu biti različiti aspekti paremija: međuodnos tradicionalnog i inovativnog folklora, pragmatični učinci, semantičke relacije, analiza diskursa itd.“ (Molnar i Vidaković Erdeljić 2009: 45-46).

Unatoč brojnim istraživanjima na polju paremiologije, oko definiranja pojma *paremija* znanstvenici se još uvijek ne mogu složiti te pokušaj jedinstvene definicije nazivaju „preteškim“ i „nezahvalnim“. „Ono što se danas naziva paremijom maksimalno je kratka, ali semantički, estetski, strukturno i funkcionalno cjelovita jedinica izuzetne slikovitosti i retoričkog potencijala“ (Molnar i Vidaković Erdeljić 2009: 46).

Premda je dosada najiscrpnije obrađena frazeološka vrsta, kao tema *paremija* i dalje intrigira svojom prisutnošću u svim kulturama svijeta. Uvriježeno je mišljenje da se poslovice češće pojavljuju u usmenoj komunikaciji. No, poslovice i njihove modifikacije vrlo često se pojavljuju i u pisanim tekstovima, kao retoričko i sredstvo stilizacije. „Način izražavanja u paremijama redovito je kratak i jasan, neposredan, jezgrovit, zbijen sadržajem i smislom“ (*ibid.*).

S obzirom na činjenicu da su se poslovice, možda čak i stoljećima, prenosile usmenim putem, točno podrijetlo i starost poslovice nemoguće je odrediti sa sigurnošću (Cox 2000³: 836). Sama riječ *poslovica* upotrebljava se od 16. stoljeća, s počecima u biblijskim prijevodima (Stoett 1981¹⁰: 8). Iako se, na samom početku, predodžba poslovice kao „ogledala“ kulture nekog naroda smatrala romantičnim svjetonazorom pojedinca, ljudi su počeli uviđati sve čvršću vezu između poslovice i stanja u društvu te načina života nekog naroda, kao što je to, primjerice, u nizozemskom jeziku slučaj s plovidbom, ribarstvom i poljoprivredom (*ibid.*). Poslovice mogu izražavati istinu, mudrost ili moralno načelo koje počiva na životnom iskustvu, mogu imati pedagoški ili normativni cilj, prenijeti filozofsko razmišljanje i stav, ali, i ne moraju (Cox 2000³: 838). Svaka poslovica posjeduje relativno stalnu jezgru, odnosno, srž koja određuje njeno značenje, no kontekst je taj koji nam pomaže preciznije utvrditi značenje, nijanse i funkciju poslovice. Doslovna interpretacija u kojoj se ne uzima u obzir govorna ili tekstovna cjelina, unaprijed je osuđena na propast. Kontekst nam otkriva ulogu poslovice u tekstu, koja nije uvijek vidljiva iz značenja poslovice kao takve. Što je kontekst nekog teksta prepoznatljiviji, to je i ulogu poslovice lakše definirati. U određivanju konteksta i uloge poslovice važna nam je govorna situacija (razgovor), mjesto, vrijeme i sugovornik. Onaj tko poslovicu koristi, jednako je važan kao i osoba prema kojoj je usmjerena te okolnosti pod kojima se poslovica upotrebljava. Također, iz poslovice možemo „očitati“ emocionalni naboj sugovornika: suzdržanost, ironiju, samouvjerenost i slično. Na interpretaciju uvelike utječe i intonacija glasa, odnosno suprasegmentalna obilježja govora.

Važno je ponešto reći i o samoj povijesti paremiologije te zbirkama poslovice. Jedan od prvih koji je prikupljanjem i tumačenjem poslovice dao znanstveni doprinos ovom

području bio je, već spomenuti, Desiderius Erasmus sa svojom zbirkom poslovice *Adagiorum collectanea* ili, skraćeno, *Adagia* iz 1500. godine. Sve do 19. stoljeća zbirke poslovice slabo su objavljivane. Pregled starijih zbirki i publikacija iz nizozemskog jezičnog područja daju P. J. Harrebomée (1858), John Meier (1901-1909), Otto E. Moll (1958) te dopuna J. Graulsa (1960). Pravi vrhunac kumulacije zbirki poslovice u svescima nastupio je u 19. stoljeću, ne samo u Nizozemskoj, već i u okolnim zemljama (*ibid.*). U Nizozemskoj je između 1858. i 1870. u tri dijela objavljena *Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal of verzameling van Nederlandsche Spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen van vroegeren en lateren tijd*⁶⁰ P. J. Harreboméea (Cox 2000: 835). Treba uzeti u obzir da Harrebomée nije bio lingvist te da nije imao jasnu predodžbu o tome što je točno poslovice, stoga je obuhvatio sve što mu se takvim činilo. Naime, Harrebomée je bio bibliograf i u tome se, zapravo, krije velika vrijednost njegovog djela: on je doista sve što se od nizozemskih poslovice moglo sabrati – objavio i detaljno opisao vlastitim rukopisom (Stoett 1981¹⁰: 10). Manje od pola stoljeća kasnije, točnije, 1901. izlazi prvo izdanje autora F. A. Stoetta čije je ime i danas sinonim za nizozemsku paremiologiju. Zbirka *Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden, naar hun oorsprong verklaard*⁶¹ prvi je pokušaj sistematizacije poslovice s obzirom na njihovo podrijetlo (Stoett 1981¹⁰: 10). Spomenuta zbirka, zatim *Nederlandse spreekwoorden, spreuken en zegswijzen*⁶² K. ter Laana (1950) te *Nederlandse zegswijzen*⁶³ A. Huizinge (1965) opsegom su mnogo skromnije, no poslovice su u njima popraćene filološkim i kulturno-povijesnim podacima (Cox et al. 2000³: 835). Što se flamanskog područja tiče, vrijedi spomenuti A. de Cocka i njegovu knjigu *Spreekwoorden en zegswijzen afkomstig van volksgebruiken, volkszed en volks geloof*⁶⁴ iz 1905. Nešto više teorijske prikaze čine djela J. Verdama iz 1912., C. G. N. de Voysa iz 1912. i 1915. te F. Ch. van Gestela iz 1968. (*ibid.*).

3. Analiza nizozemskih poslovice povezanih s vodom

Nizozemska je, kako je prikazano na početku, u stalnoj interakciji s vodom, koja je, na neki način, oblikovala živote njenih stanovnika i naučila ih „surađivati“ s prirodom.

⁶⁰ Prevedeno s nizozemskog: *Zbirka poslovice nizozemskog jezika ili zbirka nizozemskih poslovice i poslovičnih izraza prijašnjih i kasnijih vremena*

⁶¹ Prevedeno s nizozemskog: *Nizozemske poslovice, uzrečice, izrazi i izreke, s obzirom na podrijetlo*

⁶² Prevedeno s nizozemskog: *Nizozemske poslovice, maksime i izreke*

⁶³ Prevedeno s nizozemskog: *Nizozemske izreke*

⁶⁴ Prevedeno s nizozemskog: *Poslovice i izreke iz folklor, narodnih običaja i vjerovanja*

Ono što intrigira jest značaj vode (kao prirodnog fenomena) u jeziku (kao svojevrsnom društvenom fenomenu). Kultura je, dakle, sastavni dio jezika, a jezik sastavni dio kulture. S obzirom da se pokazalo kako jedno bez drugoga ne mogu, nije neobično što se voda zaista „uvukla“ u sve pore nizozemskog identiteta pa tako i u jezik. Osim što su sama riječ *voda* te njene izvedenice i termini iznimno zastupljeni u jeziku, poslovice i izreke u kojima se spominje riječ *voda* ili imaju veze s nekim njenim aspektom, također su mnogobrojne. Upravo će one biti predmetom interesa u idućem poglavlju u kojem će se pokušati otkriti značaj pojma *vode* u nizozemskoj frazeologiji.

Kako voda u Nizozemskoj ima velik kulturološki značaj, podatak da nizozemski jezik poznaje mnogo poslovice, izreka, uzrečica i izraza povezanih s vodom nije neočekivan. No, ono što se želi istražiti u ovom radu jest na koji se način *voda* „uklopila“ u frazeologiju nizozemskog jezika. Je li riječ kao takva zadržala svoj primarni smisao, odnosno, semantičko značenje ili se tumači metaforički? Može li se saznati podrijetlo poslovice povezanih s *vodom*? Mogu li se sistematizirati po kakvom kriteriju? Kada su prvi put zabilježene i jesu li se promijenile do danas? Kako bismo ih preveli na hrvatski jezik?

Odgovori na navedena pitanja o *vodi* u frazeologiji nizozemskog jezika dat će nam širu i jasniju sliku o djelovanju ove prirodne sile na kulturu i društvo jednog naroda.

Nakon prikaza suživota s vodom, da bismo mogli analizirati poslovice, bilo je potrebno upoznati se i s temeljnim pojmovima kako nizozemske, tako i hrvatske frazeologije. No, važno je naglasiti da u ovom radu neće biti razlučivanja određenih frazeoloških pojmova, odnosno, neće se raditi distinkcija između poslovice, izreka, uzrečica ili izraza, već će se koncentrirati na sam značaj *vode* u frazeološkim svezama, njihovu frekventnost u jeziku i promjene kojima su podlegle.

U analizi nizozemskih poslovice povezanih s vodom korišteni su dostupni nizozemski rječnici, ali i internetski izvori uz pomoć kojih su sabrane sve *waterspreekwoorden*⁶⁵ koje se danas koriste.

3.1. Frekventnost *waterspreekwoorden* prije i poslije Delta-projekta

Prekretnica u izgledu i funkcioniranju zemlje kao što je gradnja sustava brana za obranu od poplava te efektivnije iskorištavanje prirodnih resursa, moralo je odigrati i značajniju ulogu u jeziku. Naime, iako je voda oduvijek bila sastavni dio života Nizozemaca, brojne su poplave i

---

⁶⁵ Prevedeno s nizozemskog: [dalje u tekstu]: poslovice povezane s vodom, u kojima se pojavljuje riječ *voda*

nedaće koje sa sobom nose uvelike promijenile percepciju ljudi o vodi koja ih okružuje. Nedvojbeno je da se o vodi, najjednostavnije rečeno, *više pričalo*. Kada nešto utječe na naš život, odnosno, na naše svakodnevno funkcioniranje ili nam poremeti isto, ono postaje naša preokupacija. Iako smo misaona, društvena i duhovna bića, u trenucima neposredne opasnosti javlja se isključivo naš iskonski nagon – želja za preživljavanjem. S obzirom da negativne događaje želimo izbjeći te osigurati svoju i sigurnost zajednice (obitelji, sugrađana i sl.), javljaju se ideje kojima ostvarujemo svoje ciljeve. Jedna od takvih ideja bila je i gradnja slavnog Delta-projekta koji je stanovnicima Nizozemske vratio izgubljeni osjećaj sigurnosti. Upravo je taj građevinski projekt utjecao na promjenu fizičkog izgleda zemlje, ali i na dobrobit njenih stanovnika. Predmetom interesa u ovom je razdoblju (pa sve do danas jer se Projekt neprestano usavršava i dograđuje) također bila *voda*. Pretpostavka je, stoga, da se tijekom gradnje brana i nasipa za zaštitu stanovništva od vode, također *više pričalo* o vodi. To ne znači da ona prije spomenutih inovacija nije bila važna ili da ljudi na nju nisu obraćali pozornost, već da je, laički rečeno, postala „popularnijom“ temom u vrijeme osmišljavanja, predstavljanja i izvedbe samog Delta-projekta. Kako je voda u tom periodu bila pokretač promjena u društvu (kulturi društva), zasigurno je imala i značajan utjecaj na sam jezik. Pretpostavka da se o vodi *više pričalo*, morala je rezultirati i promjenama u jeziku, odnosno učestalošću samog pojma u vokabularu ljudi. Frazeološke sveze koje su povezane s vodom, odnosno *watersprekwoorden*, trebale bi, polazeći od ove hipoteze, biti frekventnije u jeziku za vrijeme gradnje te nakon završetka Delta-projekta, nego prije ove velike kulturne prekretnice za Nizozemsku. Je li to doista tako i ima li Delta-projekt veze s frekventnošću *watersprekwoorden* u govoru i pismu ljudi, istraženo je proučavanjem Stoettove knjige „Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden (1923-1925)⁶⁶“ koja datira iz vremena prije bilo kakvih fizičkih i društvenih promjena povezanih s vodom u Nizozemskoj, odnosno, prije izgradnje Delta-projekta. Iako ne postoji način na koji bi se precizno utvrdilo koje su *watersprekwoorden* i u kojoj mjeri ljudi nizozemskog govornog područja koristili prije nadolazećih sigurnosnih promjena, može se poslužiti rječnikom poput Stoettovog koji će nam dati prikaz tada poznatih poslovice. Kako bi se prijašnja situacija usporedila sa sadašnjom, potreban je i jedan ili više novijih izvora na koje bi se moglo referirati. U tome će poslužiti „Van Dale Spreekwoordenboek: Nederlands-Fries-Afrikaans-Engels-Duits-Frans-Spaans-Latijn“⁶⁶ iz 2000. godine te „Van Dale Groot uitdrukkingen

---

⁶⁶ Prevedeno s nizozemskog: „Van Dale rječnik: nizozemski-frizijski-afrikanski-engleski-njemački-francuski-španjolski-latinski“

woordenboek: verklaring en herkomst van moderne uitdrukkingen“⁶⁷ iz 2006., dakle, oba rječnika datiraju iz vremena nakon završetka Delta-projekta 1997. godine.

Stoett u predgovoru 4. izdanja rječnika „Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden“ napominje: „Deze vierde druk is wederom uitgebreid, terwijl de toevoegsels uit den derden druk er in zijn verwerkt. Ook nu is van volledigheid geen sprake; bij een dergelijk werk is dat onmogelijk“⁶⁸ Nastavlja da bismo uzalud tražili brojne lokalne poslovice i izreke, a kada bi se sve one morale obuhvatiti u rječniku, knjiga bi jednostavno bila prevelika, a posao potreban za takav pothvat iziskivao bi previše vremena (Stoett 1923-1925⁴: 8). Ipak, njegov rječnik pruža uvid u nizozemski jezik, odnosno frazeologiju, prije Delta-projekta. Što se *waterspreekwoorden* tiče, u Stoettovom rječniku nailazi se na njih 33. Ako se uzme da su sve navedene *waterspreekwoorden* poznate i korištene do vremena izlaska 4. izdanja ovog rječnika, njih nema mnogo, s obzirom na okolnosti u kojima stanovnici tadašnjeg prostora žive – okruženi vodom.

Što se pak vremena nakon Delta-projekta tiče, u „Van Dale Groot uitdrukkingen woordenboek: verklaring en herkomst van moderne uitdrukkingen“ (2006) pronađeno je, suprotno očekivanjima, 33 poslovice/izraza povezanih s vodom. U svakom od druga dva rječnika, „Van Dale Spreekwoordenboek: Nederlands-Fries-Afrikaans-Engels-Duits-Frans-Spaans-Latijn“ (2000³) te „Spreekwoorden verklaard“ (2012¹⁸) autora C. G. L. Apeldoorna i R. van Rieta, broji se svega 23 *waterspreekwoorden*. Ipak, primjetno je da ni u jednom od korištenih „modernih“ rječnika ne postoji popis svih *waterspreekwoorden* koje u nizozemskom jeziku postoje. Naime, pretraživanjem pojma *waterspreekwoorden* u Googlevoj tražilici dobiveni su drugačiji rezultati: nekoliko internetskih stranica⁶⁹ nudi čak 50 *waterspreekwoorden* što potvrđuje da u spomenutim rječnicima nisu navedene sve poslovice. Problem je što se, uvidjevši nesrazmjer broja *waterspreekwoorden* u suvremenim rječnicima, ne može utvrditi je li njihov broj jednako tako varirao i u prošlosti, stoga nije moguće ni donijeti precizan zaključak jesu li se nakon velikih poplava i Delta-projekta poslovice povezane s vodom počele češće koristiti i je li se njihova kvantiteta u jeziku značajno povećala ili je pak ostala približno ista.

---

⁶⁷ Prevedeno s nizozemskog: „Van Dale veliki rječnik izraza: objašnjenje i podrijetlo suvremenih izraza“

⁶⁸ „4. izdanje rječnika (1923-1925; 1. izdanje objavljeno je 1901.) ponovno je prošireno, a prilozi iz 3. izdanja dodatno su obrađeni. Ni sada ne možemo govoriti o cjelovitosti rječnika, u ovakvom poslu to nije moguće.“ (prijevod citata s nizozemskog)

⁶⁹ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water>; <http://spreekwoorden.nl/trefwoord/water> (10.12.2014.)

Unatoč tomu, ono što se može zaključiti – na temelju prikupljenog materijala – jest da su ipak brojnije poslovice iz razdoblja nakon Delta-projekta (Tablica 1), odnosno one koje su zabilježene u izvorima iz spomenutog vremenskog razdoblja. Računajući sve navedene izvore „modernog“ doba zajedno, prebrojano je ukupno 73 *waterspreekwoorden*, što je u odnosu na Stoettov rječnik (u kojima ih je 33) i više nego dvostruko. Bitno je napomenuti da je 28 *waterspreekwoorden* iz razdoblja prije Delta-projekta prisutno i poslije, njih 5 svojstveno je samo razdoblju prije, a 44 razdoblju poslije Projekta. Ukupno se, dakle, obrađuje 77 *waterspreekwoorden*.

Dakle, početna pretpostavka da će u vremenu nakon brojnih promjena u Nizozemskoj biti i veća učestalost poslovice povezanih s vodom ispostavila se točnom, no valja je uzeti s rezervom zbog nemogućnosti fizički potpunog uvida u stanje nizozemske frazeologije prije Delta-projekta, ne samo u rječnicima, već i u tada korištenim medijima poput novina i radija. Činjenica jest da je bilo mnogo lakše utvrditi njihov broj danas uz, između ostalog, mnogobrojne rječnike te druge medije koji su nam svakodnevno na raspolaganju.

U narednim će se poglavljima veća pažnja posvetiti značenju ovih poslovice, pokušati otkriti imaju li doista veze s vodom te koje prenesene poruke „kriju“ iza alegorije o vodi.

3.2. Značenje *waterspreekwoorden* prije i poslije Delta-projekta

3.2.1. Doslovno tumačenje *waterspreekwoorden* prije i poslije Delta-projekta

Pri istraživanju veze između vode i frazeologije u nizozemskom jeziku osobito me interesiralo koliku je ulogu u *waterspreekwoorden* imala voda kao takva, dakle, voda kao prirodni element. Je li voda, kao što to u poslovicama obično biva, bila samo „nositelj“ metaforičkog značenja, odnosno, svojevrсни medij kojim se prenosila poruka ili je njeno značenje ponegdje ostalo semantički nepromijenjeno? Je li uopće moguće doslovno shvatiti koju od poslovice i možemo li pretpostaviti ili, još bolje, utvrditi podrijetlo njenog značenja?

Promatrajući Stoettov rječnik iz razdoblja od 1923. do 1925., unatoč tome što velika većina navedenih poslovice ima metaforičko značenje, nailazi se na mnogo onih čije bi se značenje moglo protumačiti i doslovno, iako to nije njihova primarna namjera. Prije njihovog navođenja i analiziranja, napominjem da mogućnost njihovog doslovnog shvaćanja i korištenja temeljim isključivo na vlastitom sudu i načinu razmišljanja.

Primjerice, poslovice „Van het zuiverste water“ ili doslovno prevedeno „Od najčišće vode“ moguće je upotrijebiti u kontekstu koji nije metaforički, odnosno, preneseni (napitak

spravljen od najčišće vode). Izraz potječe od minerala čiji se sjaj uspoređivao s blistavošću tekuće vode (Stoett 1923-1925⁴). Kao takav, frazem slikovito dočarava „Najbolju kvalitetu“ ili „Najbolje od najboljeg“, kako bismo u hrvatskom jeziku opisali vrnost (slika 4).

Poslovica „Boven water zijn“ koja doslovce prevedena na hrvatski glasi „Biti iznad vode“, osim što ima mnogo prenesenih značenja („Prebroditi teškoće“, „Biti izvan opasnosti“), doslovno se može upotrijebiti za osobu koja je, recimo, pala u vodu i isplivala na površinu, dakle, nije više životno ugrožena. Inačica ove poslovice jest „Het hoofd boven water houden“, odnosno, „Držati glavu iznad vode“ (slika 5). Njena opreka, pak, glasi „Onder water zijn“ ili na hrvatskom „Biti pod vodom“, koja se u nekim slučajevima može doslovno koristiti (npr. ronjenje), odnosno, u kojoj voda zadržava svoju primarnu ulogu, dok u prenesenom smislu označava nečiju odsutnost.

Waterspreekwoord „In het water vallen“ koju bismo doslovno preveli „Pasti u vodu“ simbolizira neuspjeh u provedbi kakvog plana, sličan onome koji ljudi dožive prilikom pada u vodu.

„In (op) zulke waters vangt men zulke visschen“ odnosno „Kakva voda – takav ulov“ ljudi govore kada netko shvati štetne posljedice svog čina ili pak biva onoliko plaćen koliko je radio. „Kako siješ, tako ćeš i žeti“ najbliži je hrvatski ekvivalent navedenoj poslovisci koja se, osim frazeološki, može i doslovno protumačiti.

Poznata još od srednjeg vijeka, poslovica „Niet kunnen zien (lijden), dat de zon in het water schijnt“ doslovce znači „Ne vidjeti sunčev odsjaj u vodi“. Iako poslovica slikovito opisuje osobu koja je zavidna na tuđoj sreći, može se u datoj situaciji izgovoriti i bez prenesenih misli.

„Iemand een steek (onder water) geven“ što bi prevedeno na hrvatski zvučalo „Bocnuti koga pod vodom“ zapravo znači potajice reći kome nešto ružno ili neugodno. Iako je danas malo vjerojatna situacija u kojoj bi se ova fraza mogla doslovno iskoristiti, činjenica jest da je jednom bila korištena upravo u svom doslovnom smislu. Naime, u prošlosti su se brodovi prilikom bitke gađali mecima, odnosno, metalnim kuglama ispod tzv. „vodene linije“ do koje brod uroni u vodu što je, naravno, veoma nepošten i podli potez koji je postavio temelj današnjem frazemu (slika 6).

Poslovica „In troebel water is ‘t goed visschen“ doslovnog prijevoda „Pecanje u mutnoj vodi je uspješno“ može se upotrijebiti u pecanju ili ribolovu jer riba u mutnoj vodi nema tako dobar „pogled“ pa su veće šanse da će biti upecana. Baš poput nekih ljudi koji se znaju okoristiti za vrijeme ratova ili kakvih općih nezadovoljstava u državi jer su tada šanse

da će biti sankcionirani mnogo manje. Poslovica „Prilika čini lopova“ u hrvatskom je jeziku najbližnja navedenoj nizozemskoj poslovice.

„De kruik gaat zolang te water tot zij breekt/barst“ poslovica je poznata još od srednjeg vijeka. Tada su ljudi punili svoje vrčeve vodom na obližnjem bunaru, no ponekad se dogodilo i da se vrč razbije. Danas nas poslovica upozorava da u životu možemo riskirati, ali moramo biti spremni i na loše posljedice koje rizici sa sobom nose.

Voda u poslovice „Met het water voor de dokter komen“ („Doći s vodom pred doktora“) prije je predstavljala urin iz kojeg su doktori dijagnosticirali većinu bolesti. Zbog toga je preneseno značenje ove poslovice bilo: „Sličan slučaj je već zabilježen“ ili „Osoba je već imala tu bolest“. U današnje vrijeme, poslovica je ipak poprimila drugačije značenje: „Reći što misliš“ ili „Ne okolišati, biti izravan“.

Iz 16. stoljeća potječe poslovica „Water in den (zijn) wijn doen (mengen)“, odnosno, „uliti vodu u vino“ koju bismo također mogli upotrijebiti u svakodnevnom životu, a bez prenesenog značenja. Naime, voda pomiješana s vinom razblažuje njegovu jačinu, a u prenesenom smislu to znači da se osoba komu ili čemu prilagođava, smanjuje svoja očekivanja i zahtjeve ili čini ustupke (slika 7).

„Geld in ‘t water werpen (smijten)“ doslovnog značenja „Baciti novac u vodu“ može se shvatiti, osim u prenesenom smislu (nepotrebno i nepromišljeno trošenje novca), i kao bacanje novčića (kovanica) u vodu (najčešće fontanu) za sreću (slika 8).

Iz srednjeg vijeka datira poslovica „Er geen handwater bij hebben (halen)“ to jest, „Nemati vodu pri ruci“ – vodu koja je u srednjem vijeku služila za pranje ruku prije i poslije jela, a najčešće se klečeći nudila vladaru. Danas poslovica ima preneseno značenje: nemogućnost usporedbe s kim/čim, odnosno, osjećaj manje vrijednosti u odnosu na nekog drugog.

Poslovica „Spijkers op het laag water zoeken“ također potječe iz prošlih vremena kada su se na brodogradilištima tražili čavlići koji su prilikom zakucavanja pali u vodu: „Tražiti čavle u plitkoj vodi“ (slika 9). Čavli su tada imali mnogo veću vrijednost nego danas i njihovo je traženje predstavljalo štedljivost. Današnje značenje poslovice je: cjepidlačiti, naglašavati beznačajne pojedinosti, ali i: tražiti izgovore, stvarati probleme, prigovarati.

O vezi s vodom svjedoči i poslovica „De waterlanders komen voor den dag“. Naime, *waterlanders* su se nekada zvali stanovnici niskih močvarnih dijelova Holandije (Broek i Waterland). Kasnije su *waterlanders* postali metafora za suze pa poslovica zapravo znači: „Početi plakati“, „Suze naviru na oči“.

„Loop niet in het water!“ ili „Ne idi u vodu!“ uzrečica je koju su ljudi koristili još u 17. stoljeću kada su osobu „opijenu“, „očaranu“ svojom ljepotom (a time i uobraženu) pokušali upozoriti na gubitak veze sa stvarnošću.

Waterspreekwoord „Avondrood/morgenrood brengt water in de sloot“ doslovnog značenja „Crvena večer/jutro donosi vodu u jarak“, odnosno, „Crveno zalazeće/izlazeće sunce – kiša na sutrašnji dan“ zapravo je *weerspreuk*, odnosno, „poslovica o vremenu“, stoga nije znanstveno dokazana, ali se kao narodna mudrost prenosi s generacije na generaciju (*ibid.*).

Sve spomenute *waterspreekwoorden* mogu pronaći svoje mjesto u svakodnevnim situacijama te nam njihovo doslovno značenje (unatoč tome što nije uvijek moguće saznati njihovo podrijetlo i vremenski period iz kojeg potječu) pomaže da shvatimo zašto su asociirale ljude da iz njih izvedu metafore.

Slika 4: „Pivo spravljeno od najčišće vode“ („Bier van het zuiverste water“) „Van het zuiverste water“ ovdje u doslovnom smislu, ali ujedno i prenesenom: „Pivo najbolje kvalitete“

Slika 5: „Glavom iznad vode“ („Met je hoofd boven water“) Naslov dječje knjige sadrži poslovice „Het hoofd boven water houden“ u doslovnom smislu, ali i u prenesenom: „Prebroditi teškoće“, „Biti izvan opasnosti“

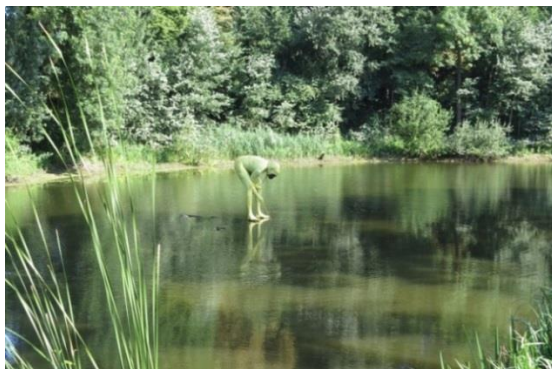
Slika 6: „Bocnuti koga pod vodom“ („Iemand een steek onder water geven“)
Duhovita ilustracija doslovnog značenja poslovice koja u prenesenom smislu znači: „Potajice reći kome nešto ružno ili neugodno“

Slika 7: „Uliti vodu u vino“ („Water bij de wijn doen“)
Dvoznačnost poslovice iskoristili su i vinari koji uz svoje vino nude i vodu vrhunske kvalitete, osobito važnu prilikom degustacije vina jer neutralizira i stimulira okusne pupoljke

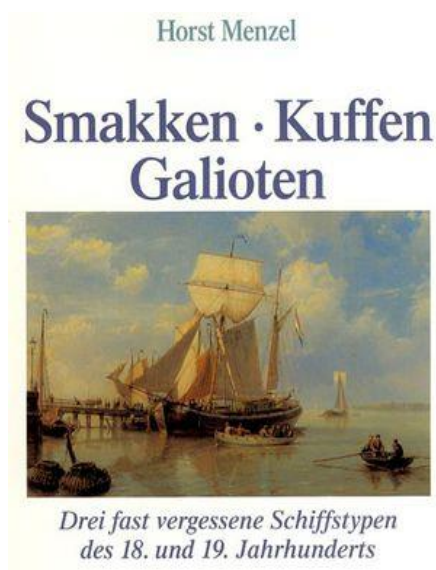
Slika 8: „Baciti novac u vodu“ („Geld in het water werpen/smijten“)
Doslovni prikaz neprenesenog značenja poslovice

Slika 9: „Tražiti čavle u plitkoj vodi“ („*Spijkers op het laag water zoeken*“)
Skulptura u kanalu nizozemskog grada Zaltbommela prikazuje osobu koja traži čavle u vodi

Slika 10: „Voda je došla do usana“ („*Het water komt tot de lippen*“)
Umjetnik Isaac Cordal je u svom projektu minijatura Cement Eclipses realistički prikazao ljude, najvjerojatnije bankare, koji se doslovno nalaze u teškoj situaciji: „Voda im je došla do grla“

Slika 11: „Brodovi (određeni tip) su sposobni za morsku plovidbu“ („*Koffen en smakken zijn waterbakken*“)
Brodovi Smakken, Koffen i Galjoot inspirirali su poslovicu i dali joj značenje izdržljivosti

Među „modernim“ *waterspreekwoorden*, odnosno, onima koje su kategorizirane u period nakon Delta-projekta jer nisu primijećene u Stoettovom rječniku (koji služi kao referentni frazeološki rječnik za period prije Delta-projekta), također, osim već spomenutih, možemo pronaći one čije bi se značenje moglo shvatiti doslovno. Na taj način, iako se one ne koriste u doslovnom smislu jer se tada ni ne bi nazivale poslovicama, može se vidjeti svojevrsna inspiracija za njihovo današnje metaforičko, odnosno, preneseno značenje.

Među njima je i poslovice „Op water en brood zitten“ ili doslovno „Biti na vodi i kruhu“, koja se danas tumači dvojako: „Biti u zatvoru“, ali i „Biti jako siromašan“. Sličnost između dva izraza je oskudna dijeta koja je prisutna u oba slučaja. Naime, prije su voda i kruh bili uobičajeni jelovnik zatvorenika, stoga poslovice predstavlja metaforu za zatvor, ali i siromaštvo (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; De Groot et al. 2006: 1091).

Uz navedenu poslovicu mogle bi se spomenuti još dvije koje doslovnim značenjem upućuju na povezanost vode (prirode) i čovjeka. „Het water komt tot de lippen“ ili „Voda je došla do usana“ znači da se osoba nalazi u velikim problemima, u nezavidnoj situaciji i pomoć joj je nužno potrebna (De Groot et al. 2006: 1089). Ekvivalent u hrvatskom jeziku zapravo je gotovo istovjetan nizozemskoj poslovi: „Voda je došla do grla“ (slika 10). Osim nje, poslovice „Iets boven water halen“ također povezuje vodu s ljudskim rodom. Iako je moguće „Uloviti nešto iznad vode“ poslovice znači otkriti/objaviti nešto nepoznato, skriveno ili tajno (*ibid.*).

Waterspreekwoord „Hoog water in de polder“ je inspiraciju za svoje preneseno značenje pronašla u prirodi: „Visok vodostaj vode u polderu“. Iako se, kao činjenica, može protumačiti doslovno, danas se poslovice koristi kada se govori (o) nekome čije su hlače prekratke (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; De Groot et al. 2006: 1090).

U vremenu nakon Delta-projekta može se pronaći uistinu mnogo poslovice koje su usko povezane s prirodom, točnije, s vodom kao središtem zanimanja. „Zonder water draait de molen niet“ ili „Bez vode se vjetrenjača ne okreće“ govori da čovjek mora jesti kako bi mogao raditi (i raditi kako bi mogao jesti), baš poput vjetrenjače koja koristi vodu kao pogon za proizvodnju, primjerice, brašna (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 263; Cox et al. 2000³: 306). „Als het water stil staat, stinkt het“ što bi u doslovnom prijevodu glasil „Voda stajaćica smrdi, zaudara“ misao je koja je bila poznata već u klasičnom latinskom jeziku, a govori nam da osoba koja ništa ne radi/nema ništa za raditi vrlo brzo gubi orijentaciju, osjeća se loše i naposljetku se okreće zlu (Cox et al. 2000³: 181). „Het water loopt/stroomt altijd naar de zee“, odnosno, u prirodi općepoznata činjenica „Rijeka (voda tekućica) uvijek teče prema moru“

skriva metaforu koja objašnjava kako bogatim ljudima bogatstvo samo od sebe dolazi, to jest, imućnima se nude šanse ili „otvaraju sva vrata“ bez mnogo muke i truda (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; De Groot et al. 2006: 1090; Cox et al. 2000³: 743). Hrvatski jezik poznaje ekvivalent ovoj poslovice: „Novac se na novac lijepi“. Poslovica „Een onreine bron kan geen rein water geven“ koja u prijevodu znači „Nečist izvor ne može dati čistu vodu“ metafora je za misao „Loši ljudi ne čine dobra djela“ (Cox et al. 2000³: 106). „Waar kikkers zijn, is ook water“ ili „Gdje ima žaba, ima i vode“ u hrvatskom bi se jeziku mogla poistovjetiti s poslovicom „Gdje ima dima, ima i vatre“, a osim doslovnog značenja krije i preneseno: u svakoj glasini ima i nešto istine, odnosno, svaka posljedica ima svoj uzrok (*ibid.*). Suprotno tome, poslovica „Als het water zakt, kraakt het ijs“ odnosno „Kada vodostaj rijeke (vode) padne, puca led“ objašnjava da svaki uzrok ima svoju posljedicu⁷⁰. Poslovica „Het water is veel te diep“ u prijevodu „Voda je preduboka“ znači da se osoba ne usudi poduzeti sljedeći korak ili preuzeti odgovornost za kakvo djelo što možemo usporediti s dubinom koja krije nama nepoznato, stoga izaziva nelagodu ili strah (*ibid.*). „Veel beekjes maken een groot water“ prevedeno znači „Mnogo potočića čini rijeku (veliku vodu)“. Osim što na taj način i sama priroda funkcionira, poslovica nam poručuje da osobe koje redovito štede, s vremenom posjeduju znatno više od drugih (Cox et al. 2000³: 773). „Wanneer de put droog is, weet men wat het water kost“ poslovica je čije je doslovno značenje „Tek kada izvor presuši, ljudi shvaćaju pravu vrijednost vode“, a osim doslovnog, ima i preneseno značenje: „Tek kad nešto izgubiš, shvatiš koliko je vrijedilo“. Naime, ponekad neku osobu ili stvar uzimamo „zdravo za gotovo“ te njen pravi značaj u našem životu uviđamo tek kada osjetimo kako je biti lišen njihovog prisustva ili stalne dostupnosti. Još jedna geografska činjenica „Waar de dijk het laagst is, loopt het water het eerst over“ odnosno „Gdje je nasip najniži, voda će se najprije preliti“ poslužila je kao inspiracija za životnu činjenicu: „Najjači opstaju“. U svakodnevnom se životu često događa da onaj tko je slab ili bespomoćan, postaje žrtva jačih od sebe. Poslovica „Men kan een paard wel in ‘t water trekken, maar niet dwingen te drinken“ što u doslovnom prijevodu glasi: „Čovjek može natjerati konja u vodu, ali ne i prisiliti da ju pije“ pokazuje nam da *waterspreekwoorden* doista crpe inspiraciju iz prirode, ali i suživota ljudi i prirode u svim njenim oblicima. Poslovica znači da je teško nekoga prisiliti na nešto, a čak i kada je to moguće, osobu ne možemo natjerati da voli ili rado čini nešto što ne želi.

Nekoliko *waterspreekwoorden* mogle bi hipotetski predstavljati nečiju konstataciju te bismo ih na taj način mogli doslovno protumačiti. Primjerice „Over het water wonen ook

⁷⁰ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (13.1.2015.)

mensen“ doslovno znači „Na vodi žive i ljudi“, a u prenesenom smislu se napominje kako je zdrav razum moguće pronaći svugdje, točnije, „Gdje su ljudi ima i zdravog razuma“. Poslovica „Groot schip, groot water“ u prijevodu „Veliki brod na velikoj vodi“ zapravo govori kako je održavanje velikog domaćinstva skupo, to jest, zahtijeva mnogo novaca. Kao tvrdnja ili zaključak mogla bi se izreći i poslovica „De zotten dragen het water uit en de wijzen vangen de vis“, odnosno, doslovce „Ludač uzima vodu, a mudar u njoj peca“ prenesenog značenja „Ne valja se truditi za nešto u čemu samo pojedinci uživaju“ ili „Pametna će iskoristiti glupoga“. Kao konstatacija može se upotrijebiti i *waterspreekwoord* „Het is kwaad brij maken van water alleen“ ili „Šteta je/pogrešno je raditi kašu samo od vode“ što bi u prenesenom smislu značilo da je vrlo teško nešto započeti bez (za to) potrebnih sredstava. U hrvatskom jeziku postoji poslovica sličnog prenesenog značenja: „Nema kruha bez motike“, dakle, kako bismo nešto u životu postigli, potreban nam je poticaj ili sredstvo kojim ćemo svoju misao/želju pretočiti u djelo (*ibid.*).

Poslovica „Koffen en smakken zij waterbakken“, koja vraća u prošla vremena, mogla bi se, iako ne sasvim precizno, prevesti „Brodovi (određeni tip) su sposobni za morsku plovidbu“, a zapravo nosi preneseno značenje: „Takve stvari mogu dugo izdržati/trajati“⁷¹. U ovom su slučaju povijesni brodovi dugih plovidbi sinonim za trajnost i izdržljivost (slika 11).

Ipak, samo jedna poslovica koja je pronađena u periodu nakon Delta-projekta posjeduje doslovno značenje koje je zaista i njeno jedino: „Schoon water is heel goed gedronken, het kost niets en maakt niet dronken“ to jest „Čistu je vodu jako dobro piti – ništa ne košta i od nje se ne možeš napiti“ (Cox et al. 2000³: 316).

U tablici 1 abecednim su redom prikazane sve *waterspreekwoorden* zabilježene u literaturi, naznačeno je datiraju li iz razdoblja prije ili poslije Delta-projekta, ovisno u kojim su pisanim izvorima zabilježene te postoji li mogućnost njihove doslovne interpretacije, to jest, može li laik upotrijebiti poslovicu bez prenesenih misli, unatoč tome što njena zadaća nije prenijeti doslovni smisao. Jedina poslovica koja ima „pravo doslovno značenje“, odnosno, nema mogućnost metaforičkog tumačenja, označena je crvenim plusom (+).

---

⁷¹ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (13.1.2015.)

Poslovice	Prije Delta- projekta	Poslije Delta- projekta	Mogućnost doslovnog tumačenja	Mogućnost metaforičkog tumačenja
Als het water iemand in de mond loopt, leert hij zwemmen		+		+
Als het water stil staat, stinkt het		+	+	+
Als een paal boven water staan		+		+
Als het water zakt, kraakt het ijs		+	+	+
Avondrood brengt water in de sloot	+	+	+	+
Bang zijn zich aan koud water te branden	+	+		+
Blijf uit zijn kielwater of je raakt in zijn zog		+		+
Boven water zijn/komen/brengen	+	+	+	+
Boven zijn theewater		+		+
Dat kan al het water van de zee niet afwassen	+	+		+
De gestolen wateren zijn zoet	+	+		+
De kruik gaat zolang te water tot zij breekt/barst	+	+	+	+
De zon in het water kunnen zien schijnen	+	+	+	+
De zotten dragen het water uit en de wijzen vangen de vis		+	+	+
De waterlanders komen voor den dag	+		+	+
Een lulletje rozewater		+		+
Een onreine bron kan geen rein water geven		+	+	+
Een storm in een glas water	+	+		+
Er geen handwater bij hebben/halen	+		+	+
Geen water te diep zijn		+		+
Geld als water verdienen	+	+		+
Geld in het water gooien/werpen/smijten	+	+	+	+
Gods water over Gods akker laten lopen	+	+		+
Groot schip, groot water		+	+	+
Het aan zijn water voelen.		+		+
Het hoofd boven water houden	+	+	+	+
Het is water en melk		+		+
Het kind met het badwater weggoeien/werpen	+	+		+
Het is kwaad brij maken van water alleen		+	+	+
Het warm water (her)uitvinden		+		+
Het water holt een harde steen en dat maar met een drup alleen		+		+
Het water is veel te diep		+	+	+
Het water komt aan/tot de lippen		+	+	+
Het water loopt/stroomt altijd naar de zee		+	+	+
Het water loopt hem langs de rug		+		+
Het water loopt hem in de mond		+		+
Hoog water hebben		+		+
Hoog water in de polder		+	+	+
Iets boven water halen		+	+	+
Iemand een steek onder water geven	+	+	+	+
Iemand in het vaarwater zitten	+	+		+
Iemand in zijn kielwater zeilen		+		+
In alle wateren gewassen zijn		+		+
In de ene hand water en in de andere vuur dragen	+	+		+
In het water vallen	+	+	+	+
In troebel water is het goed vissen	+	+	+	+
In/op zulke waters vangt men zulke vissen	+	+	+	+
Kijk of men water ziet branden		+		+
Koffen en smakken zijn waterbakken		+	+	+
Leven als een vis in het water	+	+		+
Loopt niet in het water	+		+	+
Men kan een paard wel in 't water trekken, maar niet dwingen te drinken		+	+	+
Men vindt in alle wateren geen blij		+		+
Met een waterzeil thuiskomen		+		+

Met het water voor de dokter komen	+	+	+	+
Om kaneelwater lopen		+		+
Onder water zijn	+	+	+	+
Op elkaar lijken als twee druppels water		+		+
Op water en brood zitten		+	+	+
Over het water wonen ook mensen		+	+	+
Schoon water is heel goed gedronken, het kost niets en maakt niet dronken		+	+	
Spijkers op het laag water zoeken	+	+	+	+
Stille waters hebben diepe gronden	+	+		+
Van het zuiverste water	+	+	+	+
Veel beekjes maken een groot water		+	+	+
Veel water vuil maken om iets	+			+
Verdrinken eer men water heeft gezien	+	+		+
Vuil water blust ook brand		+		+
Waar de dijk het laagst is, loopt het water het eerst over		+	+	+
Waar kikkers zijn, is ook water		+	+	+
Wanneer de put droog is, weet men wat het water kost		+	+	+
Water bij de wijn doen	+	+	+	+
Water door den Rijn	+			+
Water en vuur zijn		+		+
Water naar de zee dragen	+	+		+
Zonder water draait de molen niet		+	+	+
Zo vlug als water		+		+

Tablica 1: *Watersprekwoorden* prisutne u literaturi prije i poslije Delta-projekta te mogućnost njihovog doslovnog i/ili metaforičkog tumačenja

3.2.2. (Isključivo) preneseno tumačenje *watersprekwoorden* prije i poslije Delta-projekta

U proteklom se odlomku ukratko istražilo doslovno značenje *watersprekwoorden*, točnije, značenje onih poslovice koje bismo mogli upotrijebiti u neprenesenom smislu, unatoč njihovoj alegorijskoj funkciji. Bilo da su se doslovce upotrebljavale u davnoj prošlosti ili su naprosto nastale zbog neizbježne sveze prirode i društva, kod spomenutih je poslovice očita povezanost s vodom kao prirodnim elementom i faktorom koji mijenja ljudski način razmišljanja i djelovanja. *Voda* je, mogli bismo reći, promijenila ne samo izgled okoliša i potakla djelovanje ljudi u fizičkom smislu, već je utjecala i na trajne promjene u najmoćnijem alatu kojim ljudi rukuju – jeziku. Kod nekih je poslovice, dakle, jasno vidljiva veza s prirodom i *vodom* u glavnoj ulozi, dok je kod drugih teže pronaći logičnu vezu između čovjeka i prirode. Kod potonjih je, stoga, češće nejasno podrijetlo, ali i gotovo nemoguće korištenje u doslovnom smislu, bez izazivanja pomutnje ili nerazumijevanja kod sugovornika. Ponavljam, poslovice koje se mogu ili ne mogu doslovno tumačiti klasificirala sam isključivo na temelju vlastitog istraživanja njihovog podrijetla te osobnog stava o mogućnosti doslovne ili prenesene upotrebe pojedine poslovice u svakodnevnoj komunikaciji.

Što se *waterspreekwoorden* prije razdoblja Delta-projekta tiče, njih 16 od ukupno 33, koliko bilježi F. A. Stoett, može se tumačiti isključivo metaforički, u protivnom nemaju smisleno značenje. *Voda* je, drugim riječima, ovdje samo metafora, ali ponekad i eufemizam za određenu misao ili izraz.

Tako se poslovica „Bang zijn zich aan koud water te branden“ doslovnog značenja „Bojati se opekline hladnom vodom“ ne može protumačiti, a niti shvatiti ako se u obzir ne uzme njeno preneseno značenje. Naime, poslovica zapravo znači „Biti vrlo oprezan“, što možemo naslutiti iz antonimijskog odnosa njenih sastavnica (opeklina≠hladno). „Bojati se opekline hladnom vodom“ znači bojati se nemogućeg, biti izuzetno pažljiv i oprezan (Stoett 1923-1925⁴). „Hod(ati) po jajima“ hrvatski je ekvivalent ovoj poslovice, a prema Hrvatskom jezičnom portalu znači „vrlo oprezno i bojažljivo razmišljanje, neodlučno izvođenje zaključaka, pomanjkanje smjelosti u mišljenju i izražavanju svojih stavova“.

Poslovica „Verdrinken eer men water heeft gezien“ što bi doslovce značilo „Utopiti prije nego što je čovjek vidio vodu“ također nam, putem interakcije čovjeka i vode, otkriva svoje preneseno značenje: „Biti žrtva opasnosti s kojom ljudi još nisu upoznati“. Poslovica se u nizozemskom jeziku najčešće upotrebljava kada se govori o mladim ljudima koji se po prvi put zaljubljuju, ili, metaforički, „kreću putevima ljubavi“.

„In de ene hand water en in de andere vuur dragen“ doslovno bi značilo „Nositi vodu u jednoj, a vatru u drugoj ruci“, a u prenesenom smislu znači „biti dvoličan“, „biti na dvije strane istovremeno“. U hrvatskom je jeziku poznata uzrečica „Sjediti na dva stolca“, što se pak češće upotrebljava kada se opisuje nečija ljubavna situacija: „Biti u ljubavnoj vezi s dva partnera“.

„Het kind met het badwater weggooien/werpen“ doslovce: „Baciti dijete zajedno s vodom za kupanje“ uistinu nije moguće interpretirati nikako drugačije, nego preneseno. Metafora koja stoji iza ove neobične poslovice glasi: „Zajedno s lošim, baciti/skloniti i dobro“, „pretjerivati“, „prijeći granicu“ (slika 12). U hrvatskom jeziku postoji slična uzrečica: „Od muhe napraviti slona“ u značenju: „pretjerivati“, „preuveličavati“.

Ne sasvim jednakog značenja, ali u okvirima sličnog je i poslovica „Een storm in een glas water“, odnosno, „Oluja u čaši vode“. Poslovica o kojoj je prvi govorio Ciceron („Oluja u loncu“) u svom djelu *De legibus* (*O zakonima*) iz 52. god. pr. Kr. u prenesenom smislu znači „Uzrujavati se oko nevažnih stvari“ ili „obrat koji nema gotovo nikakav značaj“ (slika 13). Često se nakon nekog događaja koji je izazvao previše strke konstatira da je to bila

„Oluja u čaši vode“. U hrvatskom jeziku bi se s ovom poslovicom mogla poistovjetiti: „Tresla se brda, rodio se miš“, odnosno, „mnogo buke ni zbog čega“.

„Veel water vuil maken om iets“ po svom je prenesenom značenju gotovo identična potonjoj poslovice. „Uprljati/onečistiti previše vode zbog čega“ zapravo poručuje da se previše opterećujemo nevažnim stvarima: „mnogo nepotrebne strke i komešanja“.

U *waterspreekwoorden* iz razdoblja prije Delta-projekta koje tumačimo strogo preneseno nailazimo i na one duhovne (religiozne). „Gods water over Gods akker laten lopen“ doslovce bi značilo „Pustiti Božju vodu preko Božjeg polja“, a metafora iza poslovice glasi „pustiti da sve teče svojim prirodnim tokom“, „ništa ne poduzimati ako nešto pođe po zlu“. Poslovicu su prvi počeli primjenjivati poljoprivrednici koji su tijekom poplava jednostavno pustili vodu da teče preko njihove zemlje, bez poduzimanja ikakvih mjera obrane od vode.

Iako teoretski moguće, mala je vjerojatnost upotrebe poslovice „Water naar de zee dragen“ u doslovnom smislu. „Nositi vodu u more“ može se protumačiti kao paradoks s obzirom da sama radnja proturječi opće usvojenom – ljudi najčešće iskorištavaju upravo izvore kojih ima više, bez pridonošenja njihovoj kvantiteti (u ovom je slučaju more bogatiji izvor, od, primjerice, izvora vode na kopnu). Metafora iza ove poslovice glasi „donijeti nešto čega ima i previše“, „doprinositi obilju“. Često se koristi kada bogati ljudi zbrinjavaju još više novaca (slika 14).

Kada govorimo o fenomenu bogatstva u prenesenom značenju poslovica, važno je spomenuti i poslovicu „Geld als water verdienen“. Poslovica čije je doslovno značenje „Zarađivati novac kao vodu“ u Nizozemskoj je samorazumljiva, upravo zbog vode koja ih okružuje. Naime, preneseni je smisao poslovice: „Zarađivati ili posjedovati mnogo novaca“, odnosno, posjedovati veliko bogatstvo, baš kao što je i sama Nizozemska u posjedu velikog prirodnog bogatstva – vode.

Iako može, ali i ne mora aludirati na bogatstvo u financijskom smislu, poslovicom „Leven als een vis in het water“ ili „Živjeti kao riba u vodi“ prvenstveno se misli na zadovoljavajuć i ispunjen život, život kakav živi riba, koja se u vodi osjeća najbolje. U hrvatskom se jeziku također upotrebljava spomenuta poslovica, ali i njoj gotovo istoznačna poslovica „Živjeti kao bubreg u loju“: „živjeti sretno i zadovoljno; živjeti u obilju“.

Poslovica „De gestolen wateren zijn zoet“ može se nadovezati na temu dobrog osjećaja povezanog s bogatstvom koje čovjek posjeduje. Ipak, ovdje je riječ o osjećaju koji se u nekih ljudi javlja kada posjeduju ili žude za nečime što im ne pripada: „Ukradene vode su slatke“. Poznatiji je izraz biblijskog podrijetla koji se javlja i u hrvatskom jeziku: „Zabranjeno

voće je najslade“. Misao iza poslovice jest da ljudi najviše žele/vole raditi/imati ono što im je zabranjeno.

„Iemand in het vaarwater zitten“ što bi značilo „Sjediti/nalaziti se nekome na (plovnom) putu“ poslovice je koja metaforički znači konkurirati kome, spriječiti ga da nešto ostvari ili ga ometati na putu do postignuća.

Waterspreekwoord „Water door den Rijn“ koja se upotrebljava u smislu „Er moet nog veel water door de Rijn stromen voor dat gebeurt“ u prijevodu glasi: „Još mnogo vode mora proteći Rajnom prije nego što se to dogodi“ te označava metaforu za veliku količinu vremena koja mora proći da bi se što dogodilo, odnosno, „nešto što se neće dogoditi brzo“. U ovoj je poslovice oko 1320 km duga rijeka koja protječe kroz šest europskih država⁷² poslužila kao metafora za duljinu vremena. U Flandriji se pak umjesto Rajne, spominje rijeka Schelde, dakle, poslovice je, na neki način, prilagođena podneblju u kojem se koristi. Varijanta ove poslovice glasi: „Er moet nog veel water naar de zee stromen of vloeien voor dat gebeurt“.

Spominjući veliku količinu vode koja u poslovicama nosi skrivenu poruku, poželjno je objasniti i poslovice „Dat kan al het water van de zee niet afwassen“ što znači „Sva voda mora to ne može isprati“. Poslovice se koristi još od 16. stoljeća, a poručuje da se počinjena krivica ili sramota ne može povući, nakon što se već dogodila. Poslovice se može odnositi i na novčanu obavezu ili dug, koji nije moguće „izbrisati“ (*ibid.*).

Mnogim europskim jezicima zajednička je poslovice „Stille waters hebben diepe gronden“, a na hrvatskom ona glasi: „Tiha voda brege dere“. Prema Stoettu (1923-1925⁴), poslovice se upotrebljava kada se govori o ljudima koji djeluju tiho i povučeno, a zapravo posjeduju mnogo skrivenih kvaliteta koje, prema njihovom vanjskom izgledu, ne bismo pretpostavili. Ipak, često se koristi uz neke manje poželjne osobine poput lukavosti i dvoličnosti.

---

⁷² <http://www.informatie.binnenvaart.nl/thema/rijn>, *De Rijn* (4.1.2015.)

Slika 12: „Baciti dijete zajedno s vodom za kupanje“ („Het kind met het badwater weggooien“)
Ilustracija neprenesenog značenja poslovice, unatoč maloj ili nikakvoj vjerojatnosti njenog korištenja u doslovnom smislu

Slika 13: „Oluja u čaši vode“ („Een storm in een glas water“)
Ilustracija doslovnog značenja poslovice

Slika 14: „Nositi vodu u more“ („Water naar de zee dragen“)
Fotografija doslovnog značenja poslovice

Slika 15: „Stajati kao stup iznad vode“ („Als een paal boven water staan“) Supovi koji čvrsto stoje iznad vode sinonim su ljudske odlučnosti i nepokolebljivosti

O isključivo prenesenom značenju *waterspreekwoorden* koje su poznate nakon Delta-projekta govori se kada se upotrebljavaju neke od poslovice u kojima su glavni akteri *voda* i čovjek. Primjerice, poslovice „Als het water iemand in de mond loopt, leert hij zwemmen“ doslovno bi značila „Kada se voda nađe u ustima, osoba nauči plivati“, što samo po sebi nema značenja, odnosno, ovakva bi konstatacija u kakvom dijalogu izazvala nesporazum i nerazumijevanje. Voda je ovdje isključivo metafora, i to za poteškoće u kojima se ljudi znaju naći te u takvim trenucima koriste svu svoju snagu kako bi si pomogli i riješili poteškoću koja ih je snašla (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; Cox et al. 2000³: 687). Sličnu poslovicu poznaje i hrvatski jezik: „Na mucu se poznaju junaci“. Inačica ove poslovice „Het water loopt hem in de mond“, u prijevodu „Voda mu se nalazi u ustima“ zapravo znači nešto sasvim drugo, točnije, voda u ovom slučaju predstavlja slinu koja se prirodno luči kada žudimo za nekom vrstom hrane ili smo jako gladni (na taj se način tijelo priprema za obradu hrane koju ćemo pojesti) (De Groot et al. 2006: 1089). Da voda, kada se govori o ljudskim izlučevinama, u poslovicama nije samo metafora za slinu, pokazuje nam i poslovice „Het water loopt hem langs de rug“. Doslovno značenje poslovice glasi „Voda mu teče niz leđa“, a u prenesenom smislu voda je zapravo znoj, odnosno, velike količine fiziološke tekućine koja se kroz kožne pore luči iz znojnih žlijezda (*ibid.*). U hrvatskom jeziku ne postoji ekvivalent, no postoji slična uzrečica: „Kupati se u znoju“ što pak ima dvojako značenje: „jako se znojiti“, ali i „biti na mucu, u velikoj neprilici ili teškom položaju“.

Kada se u poslovicama spominje vodi dijametralno suprotan (prirodni) element – vatra: „Water en vuur zijn“ („Biti voda i vatra“) misli se na osobe potpuno različitih karaktera ili karakteristika koje se ne slažu i ne uspijevaju pronaći takozvani „zajednički jezik“ (*ibid.*). S

obzirom da su vatra i voda još od davnina smatrane oprečnim elementima, ne čudi što se poslovice koristi i kada je riječ o neprijateljima ili suprotstavljenim stranama.

O povezanosti vode i čovjeka svjedoči i poslovica „Het aan zij water voelen“, odnosno, „Osjećati/predosjećati u svojoj vodi“. Unatoč besmislenosti doslovnog značenja, u prenesenom smislu poslovica glasi „Instinktivno predosjećati“ ili „Imati instinkt“⁷³. Voda se u ovom smislu na neki način povezuje sa iskonskim ljudskim sposobnostima, koje su svojevrsna preteča današnjeg logičkog i racionalnog razmišljanja nastalog ljudskom evolucijom.

Mnoge *waterspreekwoorden* na „uljepšan“ način prezentiraju neko ljudsko ponašanje. Primjerice, poslovica „Boven zijn theewater zijn“ što bi se doslovce prevelo „Biti iznad svoje vode za čaj“ zapravo insinuira pripitost ili pijanstvo. „Een lulletje roze(n)water“ ili kako bi se, unatoč besmislenosti doslovnog prijevoda, prevelo: „blesan ružine vode“, zapravo je žargonski izraz za muškaraca koji „nema kralježnicu“, to jest, pomalo nedinamičnu osobu bez karaktera, pokornog ponašanja.

Kada se pak govori o nekim ljudskim postupcima ili načinima na koje se pojedinci odnose prema komu ili čemu, *voda* u poslovicama ponovno služi kao medij za prijenos misli, ponekad na suptilniji ili prihvatljiviji način nego što je to bez njenog korištenja. Tako poslovica „Het warm water (her)uitvinden“, koja se u svom doslovnom prijevodu koristi i u hrvatskom jeziku: „Izmisliti toplu vodu“, zapravo znači „predstaviti nešto, što je već odavno poznato, kao vlastitu inovaciju“. Poslovica „Om kaneelwater lopen“ („Ići po vodu od cimeta“) zapravo opisuje nepotreban posao ili beznačajne radnje koji su ljudi skloni raditi, primjerice: „Van het kastje naar de muur gestuurd worden“ ili „Biti poslan (šetati) od ormara do zida“. *Waterspreekwoord* „Iemand in zijn kielwater zeilen“ koristi metaforu jedrenja: „Jedriti nečijom kobilicom“ kako bi opisala radnju praćenja: „slijediti nekoga na petama“. U posloviци „Blijf uit zijn kielwater of je raakt in zijn zog“ također se koristi metafora jedrenja: „Kloni se kobilice jer ćeš zapeti u pjenušavoj vodi koju stvara“ (doslovni je prijevod gotovo nemoguć, ali bi otprilike zvučao ovako). Poslovica je zapravo metafora za sljedeću misao, točnije, upozorenje: „Ne idi u njegovo susjedstvo, ono će te smo pokvariti/učiniti lošijim“ (*ibid.*). Hrvatski jezik ne poznaje niti ekvivalente niti njima slične poslovice, što je još jedan dokaz da je frazeologija nekog jezika usko vezana za njegovu kulturu. Poslovica „Kijk of men water ziet branden“ ili „Gledati hoće li čovjek vidjeti vodu kako gori“ dočarava ljudsku

---

⁷³ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (13.1.2015.)

začudenost koja se vidi u njegovom pogledu (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; De Groot et al. 2006: 1090).

„Geen water te diep zijn“ ili „Nijedna voda nije preduboka“ dočarava ljudsku hrabrost i smjelost. Varijanta ove poslovice jest „Geen water is hem te diep“ ili „Njemu niti jedna voda nije preduboka“ što bi značilo da se osoba ničeg ne boji i da se usudi poduzeti sve što si zamisli⁷⁴. Iznenaduje kako se *vodom* u nizozemskoj frazeologiji uspijeva ilustrirati toliko ljudskih osobina i ponašanja, između ostalog i hrabrost. Ipak, sve postaje jasnije kada se napravi retrospektiva povijesti nizozemske borbe s vodom za koju je i u prošlosti trebalo puno hrabrosti i smjelosti da bi se postigli svi napreci, ali i u sadašnjosti, kada borba s vodom i dalje traje.

Poslovica „In alle wateren gewassen zijn“ koja u doslovnom prijevodu znači „Biti okupan/opran svim vodama“ koristi se kada se govori o kome tko je veoma iskusan. Ipak, danas se poslovica sve rjeđe koristi, a zamijenila ju je „Door de wol geveerd zijn“ – „Biti obojan vunom“ (De Groot et al. 2006: 1090).

„Als een paal boven water staan“ ili „Stajati kao stup iznad vode“ u prenesenom je smislu osoba čvrstog karaktera, koja ne oklijeva i nije neodlučna te ne podliježe nikakvim sumnjama (*ibid.*) (slika 15).

Kada se pak opisuje kakva situacija, njena problematika ili ishod, *voda* i ovdje jako dobro služi kao metafora ili sredstvo prijenosa misli. To je vidljivo u posloviци „Het is water en melk“, prisutnoj i u verziji „Het is melk en water“. Doslovnog prijevoda „To je voda i mlijeko/mlijeko i voda“ poslovica nam zapravo „oslikava“ kakav bespredmetni slučaj, besmisleni predmet ili proces⁷⁵. „Met een waterzeil thuiskomen“ ili „Doći kući s jedrom“, pak, znači „Biti u potpunosti mokar“ (*ibid.*). U hrvatskom je jeziku poznata izreka „Mokar kao miš“ za osobu koja je pokisnula. Poslovica „Vuil water blust ook brand (vuur)“ ili „Prljava voda gasi i požar (vatru)“ zapravo govori da si u slučaju nužde ljudi moraju pomoći sredstvima koja su im dostupna, čak i ako su oskudnija od potrebnih (Cox et al. 2000³: 664). „Men vindt in alle wateren geen blij“ poslovica je čije je doslovno značenje: „Ljudi u svim vodama ne pronalaze radost/sreću/zadovoljstvo“, a poručuje: „Ne možeš se uvijek nadati sretnoj slučajnosti“ (*ibid.*).

Poslovica „Hoog water hebben“ ili „Imati visoku vodu“ također u svom doslovnom prijevodu nema značenja, ali u prenesenom smislu znači da osoba ima kratke nogavice (hlača) (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262; De Groot et al. 2006: 1090). Zapravo, ova je poslovica

---

⁷⁴ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (13.1.2015.)

⁷⁵ <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (13.1.2015.)

samo verzija „Hoog water in de polder“, poslovice koja je spomenuta ranije jer se ona može protumačiti na dva načina: doslovno i metaforički.

Čovjek se, u nekim poslovicama, čak i uspoređuje s vodom. „Zo vlug als water“ („Brz kao voda“) znači „Biti jako brz“. Podrijetlo izraza veže se uz brzinu rijeke tekućice, a najčešće se koristi kada se govori o djeci i tada ima značenje žustrine, hitrosti ili izuzetne mobilnosti (De Groot et al. 2006: 1092). U hrvatskom se jeziku, pak, nečija izuzetna brzina dočarava poslovicom „Brz kao zec“.

Ljudi koji veoma nalikuju jedni na druge (primjerice blizanci) se u posloviци „Op elkaar lijken als twee druppels water“ („Sličiti poput dvije kapi vode“) poistovjećuju s kapima vode, koje su, nama naočigled, gotovo jednake. Poslovica se može primijeniti i kada je riječ o sličnosti među stvarima ili situacijama (*ibid.*).

Poslovica „Het water holt een harde steen en dat maar met een drup alleen“ koja doslovce znači: „Voda nagriza tvrdi kamen i to samo jednom kapi“ poslužiti će kao svojevrsni „šećer na kraju“ (najbolje za kraj) kako bi analiza značenja *watersprekwoorden* završila s mudrom i pozitivnom životnom porukom: „Strpljenjem i upornošću se sve u životu može postići“ (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262).

3.3. Watersprekwoorden i jezične promjene nastale od 1923. do danas

Promjene u jeziku koje nastaju protokom vremena svojstvene su svim jezicima svijeta. S obzirom da su neminovne, intrigiraju brojne lingviste, ali i ne-znastvenike. Razlozi promjena koje nastaju su veoma različiti. Ponekad je to jednostavno ljudska kreativnost: „Upravo ova neobuzdana invencija čini naš jezik poligonom na kojem iskušavamo svakojake uzroke nastale ili uslijed dugog procesa stvaranja, uslijed naše kreativnosti, ili pukim slučajem, greškom, čak nemarom koje brzo usvajamo ne vidjevši u tome ništa zabrinjavajuće“ (Kryžan-Stanojević 2013: 194). Kao sveobuhvatan razlog mijenjanja jezika predstavlja se globalizacija, odnosno mobilnost, novi jezični kontakti, dostupnost informacija i tempo njihovog širenja ili naprosto ekonomičnost i pojednostavljivanje. Ipak, postoje i one promjene koje su uzrokovane konkretnom sociopovijesnom situacijom i odnose se na pojedine jezike (*ibid.*).

U svakom slučaju, promjene su neizbježne, ali su ujedno i najčvršći dokaz da je jezik dinamičan sustav koji živi, baš poput njegovih korisnika – ljudi.

Pitanje koje se postavlja je jesu li se, i u kojoj mjeri, *watersprekwoorden* – prisutne u literaturi prije početka velikih promjena u Nizozemskoj – promijenile u jezičnom smislu (gramatičkom, leksičkom...) kada ih uspoređujemo s istim poslovicama poznatima nakon

Delta-projekta i svih inovacija koje sa sobom nosi. Takvih je poslovice, koje se pojavljuju i u razdoblju prije i u razdoblju nakon Delta-projekta, zabilježeno 28 (tablica 2). Od njih 28, u svega nekoliko poslovice primjetna je „fizička“ promjena, odnosno promjena u gramatičkoj strukturi poslovice.

Tako je, primjerice, u poslovisi „In troebel water is het goed wissen“, u kakvom se obliku pojavljuje nakon Delta-projekta, primjetna redukcija nastavka *-ch* koji je prisutan u glagolu *wissen* iste poslovice prije Delta-projekta: „In troebel water is het goed *visschen*“. Naime, u prošlosti su neke riječi (imenice, pridjevi i glagoli) imale nastavak *-sch* ili *-ch* što je ovisilo o njihovom podrijetlu, odnosno, ukoliko su završavale na *-sk* ili *-sc* u Staronizozemskom. 1891. godine je učitelj nizozemskog Kollewijn dao prijedlog za ukidanje nastavka *-ch* u riječima kao što su *visch* (riba) i *mensch* (čovjek), a njegov je prijedlog tek 1934. uveo ministar Marchant, tada samo u škole. Pisanje nastavka *-sch* umjesto već postojećeg *-s* službeno je ukinuto 1947. pravopisom Marchant⁷⁶. Isti slučaj je i s poslovicom „Dat kan al het water van de zee niet afwassen“ koja je u Stoettovom rječniku iz 1923-1925 zabilježena s nastavkom *-ch* u glagolu *afwassen*: „Het water van de zee kan dat niet *afwasschen*“. *Vis* (riba) u poslovisi „Leven als een vis in het water“ prije se također pisala s nastavkom *-ch*: „Leven als een *visch* in het water“. Osim ove značajke, u nekim je poslovicama vidljiva i upotreba takozvanih „starih padeža“ koji se danas više ne koriste u tom obliku. Naime, nizozemski jezik poznaje četiri padeža: nominativ, genitiv, akuzativ i dativ. No, genitiv, akuzativ i dativ se u današnjem, standardnom nizozemskom, više ne koriste, osim u nekim fiksnim kombinacijama (*vaste combinaties*). U našim *watersprekwoorden* uočljiva je upotreba padeža *den* koji je otvarao mjesto dativu (imao je funkciju indirektnog objekta, a mogao se javiti i nakon određenih prijedloga) ili akuzativu (imao je funkciju direktnog objekta te se također mogao javiti nakon određenih prijedloga). Primjer takve poslovice je današnja „Water bij de wijn doen“ koja je u prošlosti, odnosno prije razdoblja Delta-projekta, glasila: „Water in *den* wijn doen“, gdje je *den* otvarao mjesto akuzativu u rečenici. Isti slučaj je i s poslovicom „Met het water voor de dokter komen“ koja je u Stoettu zabilježena sljedeće: „Hij is met dat water al eens meer voor *den* dokter geweest“. Ostale poslovice nisu podlegle jezičnim promjenama u periodu od 1923. do danas (tablica 2).

⁷⁶ Spelling-Marchant (pravopis Marchant) rezultat je dugogodišnje bitke oko pojednostavljivanja nizozemskog pravopisa – nestajanja nastavaka te suvišnih grafema i fonema. Unatoč svim nastojanjima učitelja nizozemskog jezika R. A. Kollewijna u provedbi redukcije nastavaka u jeziku, tek je 1934. tadašnji ministar obrazovanja Marchant predložio Kollewijnov pravopis kao obavezan u obrazovanju. Vlada je do 1947. još uvijek pisala pravopisom De Vries i Te Winkel (<https://onzetaal.nl/taaladvies/advies/mensch-en-huis-wanneer-vroeger-sch>, 13.1.2015.)

3.4. *Waterspreekwoorden* i značenjske promjene nastale od 1923. do danas

Ranije su objašnjena sva prenesena i doslovna značenja do danas zabilježenih i poznatih *waterspreekwoorden* te se na taj način pokušalo otkriti imaju li doista poslovice kakve veze s vodom i/ili što je inspiriralo ljude u trenutku osmišljavanja određenih poslovice od kojih svaka prenosi određenu misao, poruku ili vrijedan životni savjet.

Predmetom interesa, između ostalog, bilo je i istraživanje promjena u značenju spomenutih poslovice u razdoblju od 1923. do danas, s obzirom na Delta-projekt.

Od 28 poslovice prisutnih u krajnjim točkama našeg istraživanja, svega je par njih promijenilo ili proširilo značenje. Točnije, jedina poslovice koja je od 1923. do današnjih dana u potpunosti promijenila značenje koje prenosi jest „Met het water voor de dokter komen“. Poslovice potječe od vremena kada su doktori većinu bolesti utvrđivali na temelju pacijentovog urina. Tada je njeno preneseno značenje bilo usko vezano s doslovnim: „Već viđeni slučaj“ ili „Bolest koju je pacijent već imao“. Danas je preneseno značenje ove poslovice „Biti izravan/direktan“ ili „Ne okolišati“, što se može povezati s prijašnjim značenjem poslovice, ali je ipak različito od primarno poznatog značenja.

Poslovice „Stille waters hebben diepe gronden“ nije promijenila značenje u promatranom razdoblju, ali ga je svakako proširila. Naime, u Stoettovom se rječniku spominju osobe koje su tihe, povučene u sebe, a zapravo skrivaju mnogo kvaliteta. Ipak, često su to i neke manje poželjne karakteristike poput lukavosti ili dvoličnosti. Danas se kod nekih autora (Apeldoorn i Van Riet 2012¹⁸: 262) prikazuje više različitih poimanja ove poslovice: a) osoba koja mnogo ne govori, može, unatoč tome, posjedovati duboke osjećaje i misli; b) onaj tko najmanje govori, najčešće je najpametniji i c) onaj tko ništa ne govori, najčešće nešto skriva.

Ostale poslovice, ili nisu promijenile značenje uopće, ili su pak ostale u okvirima istog, ali su pojašnjene na različit način, ovisno o tome što je ljudima u prošlosti ili sadašnjosti bilo aktualnije ili smisljeno bliže. Ipak, moglo bi se reći da poslovice poznate kako prije, tako i poslije Delta-projekta odolijevaju utjecaju vremena i prilika jer je većina njihovih značenja ostala nepromijenjena, takoreći „netaknuta“ te sve velike promjene koje su snašle Nizozemsku i njeno stanovništvo nisu utjecale na promjene u njihovim primarnim porukama ili mislima koje prenose (tablica 2: + znači promjenu značenja, +/- znači širenje značenja).

Poslovice	Jezične promjene	Značenjske promjene
Avondrood brengt water in de sloot		
Bang zijn zich aan koud water te branden		
Boven water zijn/komen/brengen		
Dat kan al het water van de zee niet afwassen	+	
De gestolen wateren zijn zoet		
De kruik gaat zolang te water tot zij breekt/barst		
De zon in het water kunnen zien schijnen		
Een storm in een glas water		
Geld als water verdienen		
Geld in het water gooien/werpen/smijten		
Gods water over Gods akker laten lopen		
Het hoofd boven water houden		
Het kind met het badwater weggoaien/werpen		
Iemand een steek onder water geven		
Iemand in het vaarwater zitten		
In de ene hand water en in de andere vuur dragen		
In het water vallen		
In troebel water is het goed vissen	+	
In/op zulke waters vangt men zulke vissen		
Leven als een vis in het water	+	
Met het water voor de dokter komen	+	+
Onder water zijn		
Spijkers op het laag water zoeken		
Stille waters hebben diepe gronden		+/-
Van het zuiverste water		
Verdrinken eer men water heeft gezien		
Water bij de wijn doen	+	
Water naar de zee dragen		

Tablica 2: 28 waterspreekwoorden koje se pojavljuju u literaturi i prije i poslije Delta-projekta te njihove jezične i značenjske promjene

4. Zaključak

U ovom je radu prikazan suživot Nizozemske s vodom – moćnim prirodnim elementom koji je utjecao na velike promjene u životu tamošnjih ljudi, ali i na način njihova razmišljanja i odnošenja spram vode.

U prvom dijelu predstavljene su prirodno-geografske karakteristike zemlje te je objašnjeno da zbog svog položaja i visine reljefa Nizozemska obiluje kišama i vjetrom nošenih sa Sjevernog mora uz koje je smještena. Visina reljefa utjecala je na činjenicu da bi, bez poduzetih mjera obrane od poplava, ali i svojevrsnog „otimanja“ zemlje moru, velik dio Nizozemske bio pod vodom. Stanovnici su se, stoga, pobrinuli za osjećaj sigurnosti u svojoj domovini, najprije gradeći nasipe i koristeći snagu vjetrenjača za ispumpavanje suvišne vode. S vremenom su shvatili da to nije dovoljna zaštita od poplava pa su počeli osmišljavati

efikasnija i trajnija rješenja, danas poznata kao Delta-projekt. Projektiranje i izgradnja sustava pokretnih brana, kao i jačanje postojećih i stvaranje novih nasipa, zahtijevalo je mnogo vremena, truda i novaca te je i dan-danas izniman izazov upravo zbog velikih zahtjeva za održavanjem i usavršavanjem kompletnog Projekta.

U drugom dijelu istražena je čvrsta veza između kulture i jezika, svojstvena svim zemljama i narodima svijeta. Nizozemski je jezik, može se slobodno reći, ogledalo nizozemske kulture i obrnuto. Stoga ne čudi što je riječ *voda* iznimno zastupljena – kako u leksiku (vokabularu), tako i u frazeologiji nizozemskog jezika. S obzirom da se u kasnijem dijelu rada analiziraju nizozemske poslovice povezane s vodom, ovdje je izložen osvrt na poimanje samog frazema u hrvatskom i nizozemskom jeziku te je na taj način (najprije u teoriji) spoznato da je prevođenje frazema veoma zahtjevan zadatak jer je fenomene i pojave karakteristične za pojedine kulture teško opisati kulturi koja ih ne poznaje.

U trećem su dijelu analizirane sve, do danas poznate, *waterspreekwoorden*, i to s obzirom na jedan prijelomni trenutak u nizozemskoj povijesti – gradnju Delta-projekta. Takva raspodjela omogućila je ne samo lakše snalaženje i kategorizaciju poslovice, već je dala i tražene odgovore o njihovoj učestalosti te jezičnim i značenjskim promjenama koje su se s vremenom dogodile. Iz same analize, prema spomenutim kriterijima, ali s većinskim naglaskom na mogućnosti njihovog doslovnog i prenesenog tumačenja, moglo bi se izvesti nekoliko zaključaka:

1. Frekventnost – uspoređujući frekventnost *waterspreekwoorden* prije i poslije Delta-projekta može se zaključiti da je njihov broj znatno veći u periodu nakon (73), nego u periodu prije Delta-projekta (33). Ipak, kako je naznačeno i u samom poglavlju, nije moguće sa sigurnošću utvrditi točan broj *waterspreekwoorden* koje su bile prisutne prije Delta-projekta, najvećim dijelom zbog nemogućnosti potpunog uvida u rječnike, ali prije svega medije onog vremena. Također, njihov broj danas jednako bi tako mogao varirati jer niti jedan rječnik ili internetska stranica ne nudi apsolutan broj svih poslovice koje su do današnjih dana poznate, stoga su rezultati njihove učestalosti, u ovom slučaju, ovisili o ljudskom faktoru.

2. Doslovno značenje – poslovice su, prema mogućnostima tumačenja njihovog značenja u prošlosti i/ili danas, podijeljene na one koje bi se mogle shvatiti doslovno (ukoliko su izgovorene/napisane u kakvom kontekstu) te one čije je značenje isključivo metaforičko. Iznenaduje rezultat proučavanja njihovog podrijetla i mogućnosti njihovog doslovnog korištenja: od 33 poslovice iz razdoblja prije Projekta, čak njih 17 moguće je doslovce upotrijebiti danas ili je u nekom vremenu u prošlosti njihov doslovni prijevod nešto značio.

Što se doslovnog tumačenja poslovice nakon Projekta tiče, 36 ih je, uključujući i one koje se ponavljaju iz razdoblja prije Projekta, moguće shvatiti nepreneseno, unatoč što im to, kako je napomenuto, nije primarna funkcija.

3. Preneseno značenje – preneseno značenje poslovice zapravo je njihovo osnovno značenje jer na taj način prenose životne mudrosti ili mudre misli kojima je cilj osvijestiti čovjeka, pomoći mu da se lakše snalazi u životu i na taj ga način nečemu i podučiti. Dakle, sve je poslovice moguće i, zapravo, danas nužno, koristiti u njihovom prenesenom smislu. Ipak, u razdoblju nakon Delta-projekta pojavljuje se jedna poslovica koja posjeduje isključivo doslovno značenje: „Schoon water is heel goed gedronken, het kost niets en maakt niet dronken“. Unatoč svom jedinom, neprenesenom, značenju, ova poslovica prenosi mudar životni savjet, stoga zaslužuje svoje mjesto u paremiologiji.

4. Jezične promjene – u navedenom razdoblju nije zamijećeno mnogo jezičnih promjena, već samo dvije: I. redukcija nastavka *-ch* u imenici *visch* („Leven als een vis in het water“) i glagolu *afwasschen* („Dat kan al het water van de zee niet afwassen“); II. ukidanje padeža *den* koji je prije otvarao mjesto dativu („Met het water voor *de* dokter komen“) ili akuzativu („Water bij *de* wijn doen“).

5. Značenjske promjene – promjena u značenju poslovice tijekom vremena, suprotno očekivanom, nema gotovo uopće, osim u posloviци „Met het water voor de dokter komen“ (prije: „Imati istu bolest“; danas: „Ne okolišati“). Osim nje, poslovica „Stille waters hebben diepe gronden“ proširila je svoje značenje u odnosu na ono prisutno u Stoettovom rječniku (prije: tiha osoba skrivenih kvaliteta; danas: tiha osoba iznimne inteligencije ili pak skrivenih namjera).

Rezultati postavljenih hipoteza nemalo začuđuju jer je početna pretpostavka bila da će u promatranom razdoblju biti mnogo jezičnih i značenjskih promjena, no njih gotovo i da nema. Ono što se donekle ispostavilo točnim jest da će se povećati kvantiteta poslovice u razdoblju nakon Delta-projekta – što zbog samog Projekta koji je iziskivao mnogo pažnje nizozemskih stanovnika, što zbog rastuće informatizacije i dostupnosti raznih medija. Značenja nekih *waterspreekwoorden* uistinu iznenađuju, ali, isto tako, mnoga doslovna, ali i prenesena značenja oduševljuju i potiču na razmišljanje o ljudskoj hrabrosti, smjelosti, ali i inteligenciji i humanosti iz koje bi svi ljudi trebali učiti. Kao zaključak, može se, bez ustručavanja, reći da je nizozemska *borba s vodom* postala *suživot s vodom* te da će i u budućnosti intrigirati svojim isprepletenim i raskošnim utjecajima na ljudsku kulturu i jezik.

5. Popis literature

1. Apeldoorn, C. G. L., Riet, R. van (2012¹⁸). *Spreekwoorden verklaard*. Utrecht: Prisma.
2. Appel, R., Hubers, G., Meijer, G. (1976). *Sociolinguistiek*. Utrecht; Antwerpen: Het Spectrum.
3. Barčot, B. (2012). *Frazemi s pojedinim metalima kao komponentom u hrvatskom, ruskom i njemačkom jeziku*. U: Jezikoslovlje. Vol. 13. Br. 3. Str. 841-865.
4. Brown, H. D. (1994³). *Principles of Language Learning and Teaching*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall Regents.
5. Cox, H. L. et al. (2000³). *Van Dale Spreekwoordenboek: Nederlands-Fries-Afrikaans-Engels-Duits-Frans-Spaans-Latijn*. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
6. Ćoralić, Z. (2012). *Multifunkcionalnost i polivalentnost poslovice*. U: Post Scriptum. Bihać. Br. 3. Str. 2-6.
7. De Deltawerken. Deltawerken online.
<http://www.deltawerken.com/Deltawerken/16.html> (12.7.2014.)
8. Digidact: Module: Interculturaliteit in het taalonderwijs.
http://nvt.taalunieversum.org/materialenbank/newPackage/module_interculturaliteit/cultuur_en_woordenschat.html (17.11.2014.)
9. Ehrismann, M. (2009). *Eén enkele eenheid? De wijze waarop gefixeerde expressies in het lexicon zijn opgeslagen*. Masterthesis. Faculteit Communicatie en Cultuur. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
10. Filaković, S. (2008). *Frazeologija u djelima Ivane Brlić-Mažuranić*. U: Život i škola. Vol. 54. Br. 19. Str. 37-64.
11. Fink, Ž. (2000). *Tipovi frazema – fonetskih riječi*. U: Riječki filološki dani. Zbornik radova. Br. 3. Rijeka. Str. 93-103.
12. Fink Arsovski, Ž. (2007). *Prikaz knjige Hrvatska frazeologija Antice Menac*. U: Suvremena lingvistika. Vol. 64. Br. 2. Str. 228-231.
13. Forko, J. (2009). *Prevodenje frazema – Sizifov posao*. U: Hrvatistika, Vol. 3. Br. 3. Str. 93-98.
14. Glucksberg, S. (2001). *Understanding Figurative Language. From Metaphors to Idioms*. New York: Oxford University Press.
15. Groot, H. de et al. (2006). *Van Dale Groot uitdrukkingen woordenboek: verklaring en herkomst van moderne uitdrukkingen*. Utrecht; Antwerpen: Van Dale lexicografie.

16. *Het klimaat van Nederland*. Klimaatinfo. <http://www.klimaatinfo.nl/nederland/> (28.6.2014.)
17. *Hoezo, typisch Hollands weer?* Holland. http://www.holland.com/be_nl/toerisme/informatie/het-weer-1/hoezo-typisch-hollands-weer.htm (2.9.2014.)
18. *Hoogste punt van Nederland ligt niet op het hoogste punt*. Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging. <http://www.nkbv.nl/home/actueel/Hoogste+punt+van+Nederland+ligt+niet+op+het+hoogste+punt/8822> (1.9.2014.)
19. Horst, H. van der (2001⁵). *The low sky: understanding the Dutch: the book that makes the Netherlands familiar*. Schiedam: Scriptum/Nuffic.
20. *Hrvatska enciklopedija IV. Fr – Ht*. (2002). Brozović, D. (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
21. *Hrvatski jezični portal*. Novi Liber-Srce. <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> (12.7.2014.)
22. Irujo, S. (1986-b). *Learning and Teaching Idioms*. ELT Journal. Vol. 40. Br. 2. Str. 59-68.
23. Jasavić, M. i Dubravac, V. (2010). *Konvencionalne i modificirane frazeološke jedinice u naslovima novinskih članaka*. U: Zbornik radova Pedagoškog fakulteta u Zenici. Br. 8. Str. 211-234.
24. Jiang, W. (2000). *The relationship between culture and language*. ELT Journal Vol. 54/4. Oxford: Oxford University Press. Str. 328-334.
25. Klimaszewska, Z. (1991). *Fraseologie en het onderwijs Nederlands als vreemde taal*. U: Colloquium Neerlandicum 11. Str. 93-106.
26. Kroon, H. de. *Algemene informatie over molens*. Nederlandse molendatabase. <http://www.molendatabase.nl/nederland/alginfo/info> (3.9.2014.)
27. Kryžan-Stanojević, B. (2013). *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata*. Zagreb: Srednja Europa.
28. Mahmutović, A. (2012). *Intertekstualno motivirani poredbeni frazemi s animalističkom komponentom*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
29. Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
30. Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R. (2003). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

31. *Mensch en huis (wanneer vroeger –sch?)*. Genootschap Onze Taal. <https://onzetaal.nl/taaladvies/advies/mensch-en-huis-wanneer-vroeger-sch> (13.1.2015.)
32. Molnar, D. i Vidaković Erdeljić, D. (2009). *Paremijska u pisanoj javnoj komunikaciji u hrvatskome i engleskome jeziku*. U: Jezikoslovlje. Vol. 10. Br. 1-2. Str. 45-58.
33. Mustapić, L. (2011). *Poteškoće izvornih govornika hrvatskoga jezika pri prepoznavanju ekvivalencije između engleskih i hrvatskih frazema*. U: Hum. Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. Br.7. Str. 79-99.
34. Muysken, P. (2002). *Verschillen en overeenkomsten tussen talen*. U: Appel, R. i sur. Taal en taalwetenschap. Malden; Oxford; Carlton: Blackwell Publishing. Str. 287-309.
35. *Nederland, strijd met het water*. Infoblad Nederlands Watermuseum 2009. http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/8_nederland,%20strijd%20met%20het%20water.pdf (1.7.2014.)
36. *Nederland waterland*. Holland. http://www.holland.com/be_nl/pers-1/article/nederland-waterland.htm (1.9.2014.)
37. Overbeke, M. van (1993). *Al smurfend wordt men smurf: een semantische en pragmatische ontleding van verbale transposities*. Louvain-la-Neuve: Peeters.
38. Paunov, A. (1971/1972). *Frazeologizam*. U: Jezik. Zagreb. Br. 2-3. Str. 92-95.
39. Pavlović, P. (2014). *Krotitelji poplava*. Oslobođenje 20.5.2014. <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/krotitelji-poplava> (1.7.2014.)
40. Petrović, B. (1997). *O frazeologiji Josipa Kozarca*. U: Riječ. Rijeka. Br. 1-3. Str. 88-106.
41. Rooi, M. de (2006). *The Dutch, I presume? Icons of the Netherlands*. Weesp: N&L Publishing.
42. Rosenberg, M. *Polders and Dikes of the Netherlands*. About Education. Geography. <http://geography.about.com/od/specificplacesofinterest/a/dykes.htm> (3.9.2014.)
43. Samardžija, M. (1996). *Leksikologija hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
44. *Samen werken met water*. (2008). Deltacommissie. <http://www.deltacommissie.com/doc/2008-09-03%20Advies%20Deltacommissie.pdf> (13.7.2014.)
45. Shetter, W. Z. (2002²). *The Netherlands in Perspective: the Dutch way of organizing society and its setting*. Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.

46. *Spreekwoorden met trefwoord 'water'*. Spreekwoorden.nl: Spreekwoorden en uitdrukkingen uit de nederlandse taal. <http://spreekwoorden.nl/trefwoord/water> (10.12.2014.)
47. *Spreekwoorden: water*. Woorden.org nederlands woordenboek. <http://www.woorden.org/spreekwoord.php?woord=water> (10.12.2014.)
48. *St. Elizabethsvloeden*. Deltawerken online. <http://www.deltawerken.com/St.-Elizabethsvloeden--%281404,-1421%29/226.html> (3.9.2014.).
49. Stoett, F. A. (1923-1925⁴). *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*. Zutphen: W.J. Thieme & Cie.
50. Stoett, F. A. (1981¹⁰). *Nederlandse spreekwoorden en gezegden, verklaard en vergeleken met die in het Frans, Duits en Engels*. Kruyskamp, C. (ur.). Zutphen: W.J. Thieme & Cie.
51. Tanović, I. (2000). *Frazeologija bosanskoga jezika*. Zenica: Dom Štampe.
52. Turk, M. (1994). *Naznake o podrijetlu frazema*. U: Fluminensia. Rijeka. Br. 1-2. Str. 37-47.
53. Vaart, R. van der (2010). *Living with water*. U: Besamusca, E. i Verheul, J. *Discovering the Dutch: on culture and society of the Netherlands*. Str. 255-265. Amsterdam: Amsterdam University Press.
54. Vajs, N. i Zečević, V. (1994). *Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. U: Filologija. Br. 22-23. Str. 175.
55. *Van Dale Online: polder*. <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=polder&lang=nn> (10.2.2015.)
56. Vidović Bolt, I. (2011). *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
57. *Water in taal en cultuur*. Infoblad Nederlands Watermuseum 2009. http://www.watermuseum.nl/attachments/article/101/20_water%20in%20taal%20en%20cultuur.pdf (18.11.2014.)
58. *Wonen in een polder*. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht. https://www.waternet.nl/media/406355/wn_wonen_in_een_polder_2012_lr.pdf (8.9.2014.)

6. Popis priloga

Prilog 1: Popis rječnika korištenih u korpusnoj analizi

1. Apeldoorn, C. G. L., Riet, R. van (2012¹⁸). *Spreekwoorden verklaard*. Utrecht: Prisma.
2. Cox, H. L. et al. (2000³). *Van Dale Spreekwoordenboek: Nederlands-Fries-Afrikaans-Engels-Duits-Frans-Spaans-Latijn*. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
3. Groot, H. de et al. (2006). *Van Dale Groot uitdrukkingen woordenboek: verklaring en herkomst van moderne uitdrukkingen*. Utrecht; Antwerpen: Van Dale lexicografie.
4. Stoett, F. A. (1923-1925⁴). *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*. Zutphen: W.J. Thieme & Cie.

Prilog 2: Popis ilustracija i njihovih izvora

Redni broj slike	Naziv slike	Internetski izvor	Datum zadnjeg pristupa
1.	<i>Zuiderzee projekt s novonastalim IJsselmeer polderima</i>	http://ijsselmeer.startpagina.nl/	11.2.2015.
2.	<i>Oosterschelde brana</i>	http://www.britannica.com/EBchecked/topic/177366/Eastern-Schelde	11.2.2015.
3.	<i>Polder; slijeva nadesno: pumpa, nasip, jarak, polder</i>	http://www.tondebree.nl/aardrijkskunde.htm	11.2.2015.
4.	<i>„Pivo spravljeno od najčišće vode“</i>	http://resources21.kb.nl/gvn/RA01/RA01_30051001570909_U.JPG	11.2.2015.
5.	<i>„Glavom iznad vode“</i>	http://www.gideonsamson.nl/metjehoofdbovenwater.html	11.2.2015.
6.	<i>„Bocnuti koga pod vodom“</i>	https://www.behance.net/gallery/20661083/Nederlandse-Sprekwoorden.nl	11.2.2015.
7.	<i>„Uliti vodu u vino“</i>	http://www.vinomartino.blogspot.com/	11.2.2015.
8.	<i>„Baciti novac u vodu“</i>	http://foto.nl/11w6q/nog-meer-geld-in-het-water-gooien-	11.2.2015.
9.	<i>„Tražiti čavle u plitkoj vodi“</i>	http://foto.nl/12l2l/spijkers-op-laag-water-zoeken	11.2.2015.
10.	<i>„Voda je došla do usana“</i>	http://sargasso.nl/koz-kleinkunst/	11.2.2015.
11.	<i>„Brodovi (određeni tip) su sposobni za morsku plovidbu“</i>	http://www.smakman.typepad.com/weblog/de_smak/	11.2.2015.
12.	<i>„Baciti dijete zajedno s vodom za kupanje“</i>	http://www.vonscheven.net/Lucifersplaatjescentrasprekwoorden.asp	11.2.2015.
13.	<i>„Oluja u čaši vode“</i>	https://www.behance.net/gallery/20245345/Nederlandse-Sprekwoorden-IV-Dutch-Proverbs	11.2.2015.
14.	<i>„Nositi vodu u more“</i>	http://www.goirlesbelang.nl/content/7833/news/clnt/3410447_2_org.jpg	11.2.2015.
15.	<i>„Stajati kao stup iznad vode“</i>	http://www.columbusmagazine.nl/oecanie/australie/perth/reisreporter/fotos/359865.html	11.2.2015.